

УЧИТЕЛЬСЬКЕ СЛОВО

Орган „Взаїмної помочи галицьких
і буковинських учителів і учительок“.

Редагує: Комітет.

Відвічальний редактор:
НЕСТОР ПШЕПЮРСЬКИЙ.

Річник I.

Ч. 11. Львів, 1. цвітня 1913.

Адреса Редакції і Адміністрації:
Львів, ул. Скарбківська ч. 33. II. пов.

З М І С Т:

Звіт з IX. Загальних Зборів Товариства „Взаїмна Поміч“ галицьких і буковинських учителів і учительок!

М. Як. Проект регуляції службових поборів народнього учительства.

Звіт із З'їзду делегатів народнього учительства.

О. Кулинич. Про устрій народних шкіл в Галичині.

Програма і Інструкція для організаційної діяльності Відділів окружних Товариства „В. П. У.“

Справа на часі.

Суспільне становище українсько-народнього учительства.

Товаришкам під розвагу!

З діяльності Відділів окружних.

Всячина.

Переписка Редакції.

Оповідки.

Оголошеня.

Львів 1913.

З друкарні „Діла“ Львів, Ринок 10. (Дім „Просьвіти“).

Поклик!

П. Т. Товариші і Товаришки!

Тому, що тепер при загальній економічній стагнації лучаєсь нам набути по досить приступній ціні гарну реальність у Львові, котру задумуємо обернути на наш учительський дім, відзиваємось до Вас з горячим покликом о надсилане жертв на сю ціль зглядно о сплату зголошених деклярацій і підписуванє нових. Памятаймо, що в своїй хаті своя правда і сила і воля, та що те все робимо для себе, для свого власного добра! Коли інші, далеко менші Товариства — бо числячі невеличкий гурток людей — дійшли вже до власної хати, от хочби вказати лише на польське Товариство львівських учителів, числяче ледви 400 членів, котре в послїдних часах закупило гарний 3-поверховий дім, тож і нам годї дальше тинятись по чужих кутах. Нумо до діла — громада великий чоловік! Зерно до зерна — а зберєсь гарна мірка і довершить ся великого діла, що вийде на великий хосен цілому нашому учительському загалови.

Ми леліємо живу надїю, що поклик сей не остане без успіху!

Виходить
1. і 15. каждо-
го місяця.

Редакція,
Адміністрація
і Експедиція
у Львові,
ул. Скарбківська
ч. 33. П. пов.

УЧИТЕЛЬСЬКЕ СЛОВО

орган „Взаїмної Помочи галицьких
і буковинських учителів і учительок“.

Річна передпла-
та виносить:
для Австро-
Угорщини 8 К.,
для Росії 4 р.,
для Америки
і Канади 4 дол.

Реклямації неопечатані вільні від почт.оплати.

Звичайні члени Товариства одержують журнал безплатно, а спомагаючі доплачують по 6 Кор. річно.

Звіт

Республіканський
педагогічний музей
Бюро редакції
23402

з ІХ. загальних зборів Товариства „Взаїмна Поміч галицьких
і буковинських учителів і учительок“,

відбули ся дня 20. марта с. р. в комнатах „У. Т. П.“ при ул. Мохнацького. Число учасників було дуже поважне, бо досягало двох соток.

Збори відкрив голова Т-ва т. М. Якимовський. У вступній промові вказав на основні напрями діяльності Головної Управи Т-ва в посліднім році, зазначив добру волю і щирю охоту до праці у членів Г. У., котра все мала на думці заспокоєне інтересів широкого загалу членів Т-ва і постулятив учительства. В тій цілі виконувала Г. У. справи обняті звітом і стояла в тісному контактї з иньшими учительськими становими організаціями, передусім зі „Союзом славянського учительства“ і „Deutsch-öster Lehrerbund-ом“. Члени Надзираючої Ради були членами „Краєвого Комітету виконуючого учительства народного“ і там дбали про ведене акції за становими постулятами. До повного успіху діяльності Г.У. не доставало на жаль рівної сили і бадьорности по Відділах окр., які є властивим тереном до зреалізованя праці, яку вказує і імпульсує Г. У. Щоб лихови зарадити, виготовила Г. У. програму і інструкцію для діяльності Відділів окр. і має надію, що вказівки, в тій програмі поміщені, пхнуть діяльність Відділів на нові шляхи.

Одним з найбільших здобутків Т-ва з м. р. уважає бесідник орган Т-ва „Учительське Слово“, яке не є „Leib-органом“ Надзираючої Ради, лише висловом бажань і напрямів ньюю поширюваних в цілі з'організованя учительства до одноцільної акції. Комітет редакційний органу побіч 3 членів Н. Р. має в своїому складі 2 членів з поза Н. Р. Орган сповняє замітно своє завданє, а доказом сього є постійний і скорий приріст числа членів. Вельми важною справою являєть ся також акція збираня фондів на будову дому Т-ва. На жаль справа та поступила слабо вперед, що на будуче повинно рішучо змінитись. Бесідник вказав на иньші започатковані справи, а відтак запросив учасників Загального Збору до предметової критики діяльності Г. У., яка малаб на меті вказати хиби, недостачі і нові пляни розвою Товариства.

Приступаючи до нарад, вибрали Збори на заступника председателя т. Івана Петрицького, а на секретарів т. т. Волошина і Пенцака.

Відтак прийняли Збори регулямін нарад.

По відчитаню протокола з останніх Загальних Зборів вибрано: комісію оціночну звіту за рік 1912.; — комісію для уложеня лісти кандидатів на членів Н. Р.; — і комісію для внесень.

Порядок нарад змінено, переставляючи вибір членів Н. Р. на 5. точку, а опісля слідував реферат Надзираючої Ради про проєкт зміни державного закона шкільного з дня 14. мая 1869 р., виголошений т. Ів. Ющишином. Тут подаємо есенціональний зміст реферату:

Впродовж 44 років, які перетривав сей закон, змінились умовини політичного, економічного і культурного життя націй австрійської держави і тому являється потреба основної ревізії принципів, на яких був опертий перестарілий закон з 1869. р. Вже і в часі укладаня державного закона шкільного введено до нього хибні основи, незгідні навіть тоді з духом часу, а сталося се лише під пресією консервативних течій і чинників. Реферат домагається проте введеня при зміні закона нових принципів: 1. означеня краєвої шкільної управи в рамках національної автономії, 2. совершенної безплатности шкільної науки, 3. забезпеченя кождому народови рідних учительських семінарій, 4. педагогічних університеських факультетів для образования народнього учительства, 5. найширшого забезпеченя прав рідньої мови, 6. націоналізації школи (дух вихованя і навчаня), 7. зміни категорій шкіл в значіну ревізії і зрівнаня пляну науки, з тим, що зараз на вступі тип 1-класових шкіл мусить бути усунений, 8. удержане шкіл остає лише на етаті краю або держави, 9. означене службового характеру учительства і учительської платні, 10. більшої свободи при засновуваню приватних шкіл о модернім напрямку. Цілий реферат, враз з мотивами буде напечатаний в „Учительськیم Слові“ і „Учителю“ а для відома ширших кругів суспільности оповістить ся його також в щоденній пресі.

Відтак референт т. І. Ющишин предложив іменем Надзираючої Ради проєкт і програму „Педагогічно-наукової комісії“ при Т-ві. Бесідник вказав на сучасний стан занедбаня справ рідної національної педагогії, малу увагу суспільности до націоналізації народнього шкільництва і брак оброблених матеріялів до законодавчих заходів. Вказуючи на визвольні змаганя иньших закріпощених націй, станув бесідник на становищи, що цілість нашої національної політики вимагає, щоби в її програму взяти негайно також питане націоналізації школи. Викладова мова шкіл не є тотожною з націоналізацією шкіл. Не вистане, коли дитина вчить ся на рідній мові. Викладова мова се лише один етап в розв'язці питання націоналізації школи і до сього першого етапу спрямовані заходи нашої нації по тамтім боці кордону. Український нарід в Галичині сей етап в засаді здобув і покористовується ним, хоч — як се загально відомо — з великими вкороченнями, перекрученнями, редукованями і інтерпретаціями існуючих законів. Далеко нам одначе ще до повної окончної розв'язки питання про національну школу. Сама шкільна викладова мова — при існуючій системі навчаня, змісті шкільних підручників, махіявельній тенденції вихованя і організації учительських семінарів — не дає нашій нації навіть в приближеню, можности національного вихованя дїтвори (В рідній мові можна прецінь ширити також денационалізацію). Завданем суспільности і її політичних репрезентантів, зараз по полагожденю теперішних головних постулятів

повинно бути поставлене квестії націоналізації народної школи на перворядну точку програми а завданем учительства буде висвітлити справу, уложити системи і принципи так, щоб опісля ціла суспільність і її політичні репрезентанти були свідомі акції, котру мають повести. Від давна нуртують серед учительства ідейні пориви і змаганя до розвязки порушених тут питань; на жаль не доставало досі провуду і пляну. Молоде станове Т-во що йно будувало свою програму діяльности і організовало українське учительство. Тепер, як те діло вже сильно заязано, пора забратись до з'організованя досі безпляново між учительством нуртуючого руху пед.-наукового. Зрозуміла се Управа Т-ва і отсе предкладав Загальним Зборам програму і плян акції пед.-наукової комісії. Ся програма буде небавком в цілости напечатана в „Учителю“ і „Уч. Слові“.

Так основи реферату про зміну державного Закона шк. з 1869 р., як і програму „педагогічно-наукової комісії“ по дискусії Загальні Збори апробували.

По рефераті представив посол Сінгалевич заходи українського парламентарного Клубу в справі не виплаченя конференційних діет учителям з округа товмацького і новосандецького. Бесідник вніс у сій справі в парламенті інтерпеляцію і домагав ся безпроволочно виплати діет і покараня винуватців. Відтак передав квіти міністови просьвіти, Гуссаревови, але сей збагателізував справу і нічого не зарядив. Як справа за довго протягалась заінтерпелював бесідник референта міністерства просьвіти, п. Мадейського, а сей відповів, що квіти без коментарів відіслано до кр. шк. Ради у Львові і що вона зарядить зараз виплату діет, наколи лиш інтересовані учителі напишуть квіти по польськи Референт Р. Ш. Кр., п. Черги, на інтерпеляцію бесідника відповів, що „конференція окружна — се акт урядовий, а виплата діет — се фінал урядового акту, проте мусить також „відбуватись в мові урядовій“; тому квіти мусять бути по польськи виповнені. Не помогли представлення, що укр. учительство від давна покористовуєть ся на окружних конференціях свобідним правом рефератів і промов на українській мові і що квіти від давна на тій мові виготовлюєть ся. Референт ц. к. Ради шк. окр. обстоював таки свій погляд. З огляду на таку відповідь радить бесідник покривдженім учителям внести ургенс до Ради шк. окр. в справі виплати діет, а коли Рада шк. кр. дасть відмовну відповідь, то треба внести рекурс до міністерства; а коли і там справи не поладодять, треба довести її до адміністраційного Трибуналу. По замітах учасників Зборів, що такий процес о не виплачене діет на квіти, писані українською мовою, може потревати і три роки а також, що се очевидне зломане істнуючих від давен-давна національних прав учительства, котрих учительство собі зрабувати не дасть, заявив п. Сінгалевич, що точкою чести укр. Клубу буде помогти учительству в борбі о права рідньої мови. Порушено також, що така система, де на обіжник ц. к. Ради шк. кр. одні інспектори виконують постанови обіжника а иньші ні; з одних округів кр. шк. Рада квіти на діети приняла а з других ні, — се нічо иньше, як звичайна анархія, можлива в одній галицькій шк. краввій Раді і що вона гідна назви дїтвацької політики шк. краввої Ради. Се прямо і сьмішне і скандальне. Відтак промовляв посол д-р Макух і зазначив, що загальний брак витревалості в боротьбі за права, який характеризує нашу суспільність, не повинен уділюватись також учительству. Витревалість, якої зразком можуть бути Чехи і Німці, повинна присьвічувати нашому учительству в борбі за національні права.

Бесідник звернув з признанєм увагу на зміст рефератів про зміну державного Закону шк. і про комісію педагогічно-наукову і вказав, що станова організація при витревалому і серйозному трактуванню розпочатих справ причинить ся незвичайно своєю поважно зачеркненою працею до розвитку національного життя і здобуде правдиву вдяку цілої суспільности. Бесідник признав, що укр. учительство середніх шкіл може народному учительству позавидувати такого Т-ва, як „Вз. Поміч учит.“. І будучність і теперішність долі нар. шкільництва лежить в руках самого учительства, тому бесідник апелює до витревалости і вживає до праці, маючи надію, що учительське станове Т-во, при своїй ідейности, заінтересує остаточно цілу суспільність призабутою справою рідньої школи і долі свого учительства.

На полудневих Зборах Комісія-матка предложила пропозицію кандидатів на членів Надзираючої Ради Т-ва. В картковім голосуванню (голосувало 124) вибрано до Н. Р. на час 3 років т. т.: Гайдукевича Олексу, Сеницю Михайла, Стронського Івана і Якимовського Маріяна, — а на час 1 року т. Ющишина Івана. До Контрольної Комісії на рік 1913. вибрано т. т. Власійчука Онуфрія, Гарабача Олексу і Вертипороха Івана.

Дальшою точкою нарад були предложеня оціночної Комісії звіту з діяльности Т-ва за р. 1912., внесені через т. Басараба. Опісля директор т. Микола Мороз зложив звіт касовий Т-ва за р. 1912., а т. Онуфрій Власійчук, іменем Комісії контрольної, предложив звіт тої Комісії. Над всіма трома звітами розвинула ся дискусія, в якій промовляли т. т. Буцманюк, Савкевич, Дучимінський, Грамяк, Снилик, Гайдукевич, Кравець, Сененький, Голубович, Гошовський, Коссак і Гапанович.

Бесідники зазначили річево своє становище до предметів і напрямків діяльности Г. У., подали новій Раді вказівки, з яких частину полагоджено у формі внесень, а частину передано Н. Раді, як дезидерати. Побіч річевої критики деяких справ виказали бесідники повне вдоволенє з минулорічної діяльности Н. Р., відносились симпатично до органу Т-ва, будови дому, устроєня краевого з'їзду укр. учит. в Коломиї, проекту посмертного фонду, кооперативних спілок, санаторії, зглядно вакаційної оселі, приюту, правної оборони а також до плану сильного з'організованя Відділів на ясній і вичерпуючо означеній програмі, яку Н. Р. оповіщує в органі Т-ва. Бесідники згідно апробували довершену реорганізацію Кр. Ком. виконуючого; опрокинули думки виложені в брошурі п. н. „В справі реорганізації Краєвого Комітету виконуючого“; — нап'ятували ширене ложних вістий про діяльність Г. У.; — рішили енергічно заставити до участі в становім рухові байдужні одиниці і отворити в органі Т-ва „соромну рубрику“; — діяльність Відділів зреформувати в дусі заставлення до праці загалу членів, а не одних лише окр. Відділів; — підчеркнули вагу правної оборони і висказали бажаня, щоби секція правної оборони в найкоротшій часі розпочала на законній дорозі веденє кількох принципіальних квестій, досі в некористь учительства і укр. шкільництва рішеннями властий інтерпретованих. Бесідники заявили ся також за енергічним розведенєм розсилки довжних скриптів на купно дому Т-ва і за прискоренєм напечатаня проекту зміни статута, так, щоби зміна конечно сього року могла бути довершена. Вказівки, які торкають ся проекту зміни, передано Н. Раді. Опінія Заг. Зборів згідно заявила ся за введенєм системи репрезентаційної при голосуванню на Заг. Зборах Т-ва. По вичерпаню лісти бесідників і фактичних спростованях відповів, іменем Дирекції, т. Стронський, а відтак т. Микола Мороз. Іменем Н. Р. відповів т. М. Якимовський. Бесідники вияснили деякі питання і відповіли на піднесені заміти і так:

проект зміни статута буде небавком готовий; — Дирекція візве Відділи до зложеня рахунку і грошей з розпродажі бльочків на булову бурси ім. Б. Грінченка; — солідарність і згідність поглядів учительства дотично компетенції Кр. Ком. виконуючого уч. нар. ствердив вчерашній з'їзд делегатів повітових віч; — дотично поширення акції правної оборони є потрібна менша довірочність членів, іменно треба, щоби члени дозволяли на всестороннє використанє кожного матеріялу; — справу укр. квітів і укр. урядованя укр. шкіл возьме правна оборона під розвагу.

По замкненю дискусії ухвалено внесене Контрольної Комісії на уділенє Надзираючій Раді і Дирекції Товариства абсолюторії з рахунків за р. 1912.

При внесенях порішено:

1. Загальні Збори апробують засаду, що репрезентантам українського учительства в Краєвм Комітеті виконуючим народного учительства є всі члени Надзираючої Ради Т-ва, що є народними учителями (сего року 10) і члени Т-ва, нью кооптовані в доповненю числа половини Комітету (сього року 5), так, що в сей спосіб буде зложена українська половина Комітету в числі 15 членів.
- 2) Редакційний Комітет органу Т-ва остане з'організований на дотеперішній засаді (3 члени Надзираючої Ради і 2 члени нью кооптовані.
3. Редакційний Комітет органу Т-ва установить кореспондентів по Відділах окружних.
4. Надзираюча Рада розгляне чи і як високий процент вкладок зможе матерне Т-во відступити на річ Відділів окружних і евенуально забезпечить се статутото або регуляміного.
5. Надзираюча Рада розглянєсь за придбанєм сталого директора канцелярії Т-ва.
6. Загальні Збори ухвалюють платні директорів після предложєня Надзираючої Ради.

По вичерпаню дневного порядку, предсідатель стонстатував вельми річевий хід нарад, високе заінтересованє учасників, що все предсказує сильний організаційний рух в біжучому році. Відтак апелєм до з'організованого по Відділах учительства, щоб стануло до витревалой, плянової, поважної і інтензивної праці, замкнув о 10. год. вечером наради зборів, а учасники в піднесенім настрою спустили салю нарад.

М. Як.

Проект регуляції службових поборів народного учительства.

На другім засіданю Сойму в біжучій сесії, дня 19. марта 1913, предложив краєвий Виділ проект зміни деяких постанов краєвого закона про правні відносини народного учительства.

Проект сей аж до послідньої хвилі держано у великій тайні перед учительством і краєвою пресою, ба навіть послі дістали його

до рук доперва перед засіданем Союму разом із звітом Виділу краєвого з дня 14. марта 1913. до ч. 25.366/1913.

Причину сього пояснить нам найліпше:

1. Історія народин проєкту.

На посліднім засіданю попередньої сесії дня 14. лютого 1912. Союм на внесене шкільної комісії ухвалив осььтаку резолюцію:

„Признаючи конечність поліпшеня долі учителів, Союм поручає краєвому Виділову, щоби в порозуміню з Радою шкільною краєвою предложив проєкт дефінїтивної регуляції учительських платень на найближшій союмовій сесії, та в розуміню, що до того часу буде признана краєви видатна участь в доходах з державних податків, щоби відповідну квоту вставив до бюджету на рік 1913“.

Краєвий Виділ письмом з дня 1. марта 1912. відніс ся до Ради шкільної краєвої з запрошенем — представити внесеня в напрямі регуляції учительських платень, визначуючи заздалегідь на сю ціль суму около чотирох мільонів корон.

Письмом з дня 11. вересня 1912. президія Ради шк. кр. предложила кр. Виділову проєкт, який потягав за собою річний видаток в квоті 4,841.179 корон.

Над тим проєктом радила окрема конференція репрезентантів кр. Виділу і Ради шк. краєвої, опісля сам Виділ краєвий.

Перед остаточним рішенем відніс ся Виділ краєвий поновно до Ради шк. кр. з прошенем о виготовлене нового проєкту, який опирав ся-б на основі одноцільної системи платень зноючи дотеперішню систему — місцево-клясову.

Заразом кр. Виділ ухвалив ще раз, що регуляція учительських платень може обтяжити бюджет шкільного фонду краєвого в межах квоти чотирох мільонів корон

Письмом з дня 10 лютого 1913. президія Ради шк кр. предложила кр. Виділову бажаний начерк платень, заявляючи, що сама не може відступити від первісного свого проєкту з дня 11. вересня 1912, прийнятого повною Радою шк. кр. Видно однак, що кр. Виділ сей проєкт відкинув.

II. Який був проєкт Ради шк. краєвої?

Він обнимав:

1) знесене IV. кляси учительських платень, та перенесене тих учителів до III. кляси. (Сталі учителі, які тепер є в III. клясі платні — силою переходової постанови — мали перейти до найвисшого степеня платні в III клясі);

2) установлене 6 пятилітних додатків — кождий по 200 кор.;

3) в II. клясі платні поділ на степені, місто дотеперішнього у відношеню як $\frac{1}{4}$ до $\frac{1}{4}$ до $\frac{2}{4}$ усіх учительських сил тої кляси, мав би бути унормований у відношеню як $\frac{1}{3}$ до $\frac{1}{3}$ до $\frac{1}{3}$;

4) підвисшене винагороди тимчасових учителів для кождого о 100 К річно;

5) підвисшене емеритури учителям перенесеним в стан спочинку перед 1907 роком;

6) підвисшене пенсій вдів і сиріт як під 5).

Фінансовий ефект сього проєкту поданий висше.

III. Яку квоту жертвує кр. Виділ на регуляцію учит. платень?

Проект Виділу потягнув би за собою надвишку видатків:

а) на учительські побори у фондї шк. кр.	3,950.219 К.
б) на поправу емеритур, пенсій вдів і сиріт у шк. емерит. фондї	379.781 „
Разом	<u>4,330.000 К.</u>

IV. Головні основи проєкту кр. Виділу.

1. Проєкт Виділу впроваджує для учительства народних шкіл два етати:

а) для учителів у Львові і Кракові з їх дотеперішньою платнею;
б) для цілого учительства у всіх прочих місцевостях краю (по знесеню дотеперішньої II, III і IV. кляси платень) з платнею від 1.200 К (нинішній середній степень IV кл.) до 2.100 К (нинішній найвищий степень II кл.). Прогресія виносить по 300 К так, що існувалиб чотири степені платні, а саме: 1.200—1500—1800 і 2100 К.

2. Тимчасовим учителям визначає побори у висоті 800, 1000 і 1100 К після роду зложеного іспиту.

3. Пропонує 6 п'ятилітніх додатків по 200 К.

4. Що-до додатку на мешканє—зрівнує дотеперішню IV клясу з дотеперішньою III клясою.

5. Підносить побори емеритів, вдів і сиріт по учителях.

V. Як краєвий Виділ мотивує свій проєкт?

У звіті кр. Виділу читаємо:

„Від першої хвилі, коли наслідком ухвали Сойму з дня 14. лютого 1912. справа регуляції учительських платень стала актуальною, звернув кр. Виділ цілу свою увагу і студії (та і штудерно вистудіював цілу справу! — зам. зецера) у сьому напрямі, щоби при сій нагоді відемні сторони тепер обов'язуючої системи учительських платень, яка ставить їх в залежності від громадського устрою, від сеї залежності увільнити, та оперти сю систему на іншій, раціональнійшій основі, яка ліпше відповідала б інтересам школи. Переведені студії і цифрові обчислення утвердили кр. Виділ у сьому пересвідченю, що тій гадці як слід відповість заступленє місцево-клясової системи системою одноцільних платень і тому новеля до закона про правні відносини учительства в народних школах, яку кр. Виділ предкладає Соймови під ухвалу, опираєть ся на висше наведеному принципі.

Головною причиною, задля якої кр. Виділ рішив обстоювати за зміною дотеперішньої місцево-клясової системи платень, був згляд на можливість піднесеня через те рівня нашого народного шкільництва, що для шкільної адміністрації та цілого краю не може бути байдужою річю.

Обов'язуюча доси місцево-клясова система платень не дозволяє учителям, з великою шкодою для шкільництва, віддати ся заводій праці через довший час у тій самій місцевості. Бажаючи поправити свою матеріальну долю є приневолений учитель, чи-то дорогою презенту, чи перенесеня, старати ся о посаду в місцевості зачислений до висшої кляси платень. Серед таких условин школа, головно в сільських громадах та в малих місточках, тратить часто добру учительську силу, до якої шкільні діти через довший час спільної наукової праці набрали довіря. Поки новий учитель вжиє ся у місцеві відносини, пізнає дїтвору, новірену його учительській печаливості, минає

звичайно кілька місяців на приготовляючій, але мало успішній праці учителя.

Проект краєвого Виділу вводить той для шкільництва дуже пожаданий принцип, що кождий учитель, позістаючи на посаді у якійнебудь місцевости, може дійти до найвисшого степеня платні в народних школах. (Когож вони туманять? — прим. зецера). Виїмок творять лише Львів і Краків, та виділові школи, які мають системізовані окремі учительські етати.

Крім повисших дидактичних зглядів, краєвий Виділ, пропонуючи одноцільну систему платень, мав також на увазі згляд на учительство, яке від многих літ домагало ся знесеня дотеперішньої місцевоклясової системи платень. Тим способом сповнено-б одно з найважніших його домагань“.

Про правдивість тих тверджень поговоримо опісля обширнійше.

VI. Подрібні зміни в проекті.

Проект змінє загалом 11 артикулів шкільного закона, а саме: арт. 9, 11, 12, 13, 16, 36, 40, 44, 49, 52 і 63.

Займемось ними по черзі, опираючи свої чисельні обчисленя на найновішій урядовій звіті Ради шкільної краєвої за рік 1910/11. Мала різниця, спричинена природним зростом учительських сил від початку шкільного року 1911|12. аж під теперішню пору не зменшить стійности сих обчислень.

Тому, що для нас являєть ся найважнішим арт. 11., проте наперед його обговоримо.

а) Сталі учителі.

Проект — зносячи, як сказано, дотеперішню II, III і IV клясу платень — пропонує для всіх учителів народних шкіл цілого краю без різниці місцевости, слідуючі чотири степені платні у процентовому відношеню:

для 50 прц. посад	1.200 K
„ 25 „ „	1.500 „
„ 20 „ „	1.800 „
„ 5 „ „	2.100 „

Уже із того процентового зіставленя вилазить — мов шило з мішка — перфідна неправда у звіті краєвого Виділу на стор. 5., що „кождий учитель народної школи, остаючий на посаді в якійнебудь місцевости, може дійти до найвисшого степеня платні“.

Таж до сего *el dorado* може дістатись тільки 5 прц. загалу учительства!

Якимже способом можна казати, що воно кождому учителеви доступне?

В такий висказ повірять хиба діти, що не навчились ще до сотки рахувати, або що не розуміють ся на означуваню процентів. Наколиб місто процентового означеня було сказано в законі, що кождий учитель по певних літах служби мусить дістати найвисший степеня платні, тоді можна-б сьміло твердити, що сей степеня є кождому з них доступний. Ввиду 5 прц. відношеня однак се чиста наруга над учительською недолею.

Та найліпше зілюструймо се на цифрах:

Урядовий звіт Ради шкільної краєвої подає, що сталих учителів сьвітських враз з учителями релігії в цілім краю є 8122 — з того в міських школах 2614, в сільських 5508. До першого числа входять учителі міст Львова і Кракова, та учителі виділових шкіл цілого краю, які мають творити окремий етат, а є їх разом 754. По їх відчисленю лишаєсь народних учителів в містах 1860, по селах 5508, разом 7368. І се число приймаємо за нормальну основу нашого обчислення.

Дотепер тих 7368 сталих учителів шкіл народних, яких проєкт кр. Виділу зачислює до одноцільного етату платень, розміщено у трьох клясах платні, а іменно:

у II. клясі . . .	600	учителів
„ III. „ . . .	1160	„
„ IV. „ . . .	5508	„
Разом	<u>7368</u>	учителів

Дотеперішня їх платня вносить:

а) у II. клясі:

для 175 учителів по 2100 К
„ 175 „ „ 1900 „
„ 350 „ „ 1700 „

б) у III. клясі:

„ 290 „ „ 1700 „
„ 290 „ „ 1500 „
„ 580 „ „ 1300 „

в) у IV. клясі:

„ 1377 „ „ 1400 „
„ 1377 „ „ 1200 „
„ 2754 „ „ 1000 „

По думці проєкту кр. Виділу побирало-б:

3684 (се є 50 прц. загалу) учителів по 1200 К
1842 („ „ 25 „ „ „ „ 1500 „
1463 („ „ 20 „ „ „ „ 1800 „
369 („ „ 5 „ „ „ „ 2100 „

Рада шкільна краєва, предкладаючи обчислення до сего славного проєкту — заявила виразно, що прінципом, від якого ніякою мірою відступити не можна, повинно бути, щоби ніяка кляса платень не була у своїх поборах обнижена. Кр. Виділ однак не придержував ся того прінципу, та зладив такий дивоглядний проєкт, що многим учителям місто підвисшити обнижає основну платню. Се відносить ся головню до учительства другої кляси платні по більших містах. Найнищий вимір платні у тій клясі вносить 1700 К, а після нового проєкту має вносити лиш 1200 К — значить ся о 500 К менше. Ба навіть, хотьби його посунено і на другий степен (1500 К), всеж таки буде мати ще о 200 К менше, чим дотепер. На третім степені платні (1800 К) дістане також о 100 К менше від учителя, що тепер тішить ся другим степенем (1900 К).

І се можна звати регуляцією?!

Так отже теперішня друга кляса платні нечувано покривджена. А треба знати, що на стабілізацію у тих містах учителі звичайно чекають 15—20 літ, тому що сталих посад мало, за те надетатових багато. Ну! ну! І гаразд тобі учителю, коли по 20 літах

провізоричної служби дістанеш сталу посаду у більшому місті з платнею... аж 1200 К річно! Та щоб доступити тої превеликої благодати, будеш мусів виказати ся іспитом видловим — а ні, то сиди на селі!

У дотеперішній третій клясі платні учительство в будучности — після проєкту — стратить також по 100 К, тому що дістане тільки 1200 К місто дотеперішнього найнишого виміру 1300 К.

А тепер пригляньмо ся, як виглядає намірена регуляція у світлі проєкту серед учительства четвертої кляси платні. Не оден подумає собі: воно вийде найліпше, прецінь буде мати отворений аванс... аж до 2100 К. Та того, хтоб так думав, мусимо відразу злити зимною водою — бо воно так не буде; хай не халасує і на дурно не тішить ся.

Се викажуть найліпше дальші обчисленя.

Сталі учителі при сільських народних школах творять 75 прц. загалу учительства, яке має увійти в новий етат одноцільної системи платень. З поміж них 1377 учит. побирає уже по 1200 К, себто пропонуваній найниший ступень нового проєкту, а 2754 учителів з теперішньою платнею по 1000 К поступають в платні о 200 К. Разом отже 4131 учителів буде побирало по 1200 К — а тимчасом 50 прц. в проєкті виносить тільки 3684, ріжниця випадає 447, для яких нема місця навіть на побори по 1200 К. Требаб їх посунути хиба на другий ступень платні (1500 К), значить ся: вони мусілиб авансувати о 300 К. Та на час переходової стадії, поки ріжниця між теперішніми а проєктованими ступенями платні не вирівнаєть ся; Рада шкільна краєва полишить їх при поборах 1200 К, бо інакше не стане місця для 25 прц. учит. на 1500 К. Таким способом з учителів, побираючих тепер 1200 К, ані оден не зискає найменшої підвишки своїх поборів.

Возьмім другий ступень проєкту по 1500 К. Таку платню має дістати 25 прц. загалу (= 1842 учителів). Сї побори має уже $\frac{1}{4}$ часть учительства в дотеперішній III. клясі с. є 290 осіб, остає отже місце тільки для 1552 учит., котре повинно заняти 1377 учит. теперішньої IV. кляси, що мають по 1400 К і 580 учит. з III. кляси, які побирають по 1300 К. Перші авансували би о 100 К, другі о 200 К. Однак числа $1377 + 580$ дають суму 1957, знова о 405 висшу від начеркненого проєктом 25 прц. Щож буде з тими 405 учителями? Вони на час переходової стадії задержать status quo по 1300 зглядно 1400 К.

Якже властиво представляєсь аванс для сільських учителів?

Теперішня їх половина с. є 2754 осіб посунеть ся з 1000 на 1200 К, значить ся о 200 К і се одинокий певний хосен з проєктованої регуляції. А дальше? З тих, що уже тепер мають 1200 К, імовірно ніхто не посунеть ся на висший ступень платні, бо для нього уже місця у висшому проценті — не стане. З тих, що побирають 1400 К, не всі дістануть по 1500 К себто о 100 К більше, бо їх число перевищає 25 прц. границю проєкту. А може ті, що не можуть дістати 1500 К, посунуть ся відразу на 3-тий ступень о поборах 1800 К? Сеж булоб єще красше, наколиб вони зискали на своїй платні по 400 К річно! Е ні! Для них також і там місця не стане, бо сей контингент заповнять по береги учителі дотеперішньої II. і часть III. кляси.

Но, а як представляєть ся справа з найвисшою платнею 2100 К? Прецінь вона по словам звіту краєвого Виділу доступна кождо-му учителеви без огляду на місцевість, в якій по-

внись службові обов'язки. Се проста бляга, та одурюванє тих, що не знають статистичних обчислень. Доказом того буде відповідь на питанє:

Хто з учителїв може дійти до найвисшого степеня платні 2100 К?

Тут треба взяти на увагу два моменти, а саме:

1) арт. 4. закона з дня 15. вересня 1909. Ч. 123. Д. з. кр. про винагороду за навчанє релігії в прилюдних школах народних; сей арт. рішає, що укінчені богослови дістають при сталім іменованю відразу найвисший степень платні;

2) постанову арт. 12. закона про правно-службові відносини народнього учительства, який каже, що до найвисшої платні мають бути посувані передусім учителі шкіл о пяти або більше клясах, котрі посідають кваліфікаційний іспит до шкіл виділових.

З того виходить, що найвисшу платню законно дістати мусять катихити обох християнських віроісповідань, та учителі шкіл 5-ї і 6-клясових.

Число сталих катихитів виносить 343, з того з укінченим богословєм 223 і вони мають неоспоримє право до найвисшого степеня платні. Вони розміщені тепер по части у львівських та краківських школах, по части при виділових школах II. кляси платні а решта припадає на більше клясові школи народні II. і III. кляси. По нашому обчисленю є таких катихитів поки що 70, з того 25 у другій клясі, а 45 у третій клясі. Вони входять в рахунок нашого обчисленя, а побирають тепер найвисшу платню 2100 К (II. кляса) і 1700 К (III. кляса).

Учителїв з виділовим іспитом при 5 і 6 клясових школах є 435 переважно у дотеперішній III. клясі; дочисляючи до них 70 катихитів, дістанемо разом число 505 учителїв, які на основі обов'язуючого закона мусять дістати 2100 К. Тут однак треба зачислити єще 150 сьвітських учителїв, які силою дотеперішнього закона у II. клясі платні побирають уже 2100 К. Суть то головно учителі 4-клясових шкіл, получених з виділовими школами, будьто окремих 4-кляс. шкіл по більших містах. Отже кандидатів на платню 2100 К є разом 655. А кілько має їх бути у славному 5 прц. після проєкту? Раптом — як ми вже подали — всего на всего **369**. Не стає отже місця для **286** учителїв Чи ввиду того є можливий аванс до найвисшої платні хотьби для одного учителя — селюха — хайби він мав уже не 40, але навіть 80 літ служби? Ніколи в сьвітї! І тут як раз у цілій своїй наготі являється перша перфідна брехня краєвого Виділу, немов то кождий учитель може осягнути найвисший степень платні.

Консеквенцією тої першої брехні є друга, а саме: знесенє місцево-клясової системи. Як може бути бесіда про се, коли для народнього учителя на селі третий і четвертий степень платні — се прямо... грушки на вербі?

Учитель в місті також не дістане найвисшої платні, наколи не є катихитою або сьвітським учителем при 5-ї 6-кляс. школі.

Не зважаючи на се, краєвий Виділ з наївністю малолітної і безкритичної дитини заявляє, що при укладаню проєкту руководив ся „дидактичними зглядами“. Та і добрих має дидактиків — нема що казати! Знають ся вони на дидактиці — непричком сказавши — мов корова... на архітектурі! (Найлїпший доказ такого знавства дав сам краєвий маршалок, гр. Голуховський, на послуханю депутації Зїзду делегатів повітових віч дня 19. марта с. р. у Львові).

Від чого залежить посунене учителя на висший ступень платні?

Народний учитель ніколи не знає напевно, коли посунеться на висший ступень платні. Він може бути найспосібнішим педагогом, та сповняти свої обов'язки як найсовітнійше, однак його поминуть при авансі, наколи він з якихнебудь зглядів не подобається школьному інспекторови окружному і не дістане від нього „відповідної“ аплікації. Літа служби також тут не мають ніякого значіння. За те велику роль відгравает всевладна протекція і... хабарі, які опісля перед інспекторами отвирають... ворота криміналу. Кілько кривд ізза такої системи терпить учительство — сього не списав би на воловій шкірі.

Якеж се неморальне, гидке і несправедливе!

Та сьому лихови можна легко запобічи. Ото в законі повинна бути постанова, що посунене на висший ступень платні зависиме є виключно від літ служби учителя. Тоді учительство не буде кривджене, а окружні інспектори не будуть сидіти по криміналах.

Найдальше по укінченю 20-го року служби кожний учитель повинен дійти до найвисшого ступеня платні. При чотирох ступенях платні відношене моглоб бути ось таке:

до 10 літ служби	1 ступень
від 10—15 „ „	2 „
„ 15—20 „ „	3 „
понад 20 „ „	4 „

Проект краевого Виділу опертий на таких основах бувби о много ліпший і справедливійший.

Яке булоб тоді процентове відношене?

Урядова статистика Ради шкільної виказує, що серед загалу учительства, займаючого сталі посади:

39%	учителів має низше	10 літ служби
36%	„ „	від 10 до 20 „ „
25%	„ „	понад 20 „ „

До послідної категорії зачислені учителі, що мають понад 30 літ служби і вони творять 7 прц. загалу. Проект краевого Виділу допускає до найвисшої платні лиш 5 прц. загалу і то виключно катихитів, та учителів 5-і 6-кляс. шкіл по містах без огляду на їх літа служби. Що з того виходить? Ото ніякий учитель — крім висше наведених — не дійде до найвисшої платні навіть при кінци своєї учительської служби. Чи се можна звати знесенем місцево-клясової системи?

Почислім тепер, кілько коштувати-ме платня учителів на основі процентового означеня платень в проекті, а кілько на основі системи опертої на літах служби.

А. Після проекту:

50%	=	3684	учит.	á	1200	К	=	4,420.800	К		
25%	=	1842	„	á	1500	„	=	2,763.000	„		
20%	=	1473	„	á	1800	„	=	2,651.400	„		
5%	=	369	„	á	2100	„	=	774.900	„		
							<hr/>				
							7368	учит.	10,610.100	К

Б. Після літ служби:

нижше	10 літ служби	= 39%	= 2874 учит.	à 1200 К	= 3,449.800 К
від 10—15	„ „	= 18%	= 1326 „	à 1500 „	= 1,989.000 „
„ 15—20	„ „	= 18%	= 1326 „	à 1800 „	= 2,386.800 „
понад 20	„ „	= 25%	= 1842 „	à 2100 „	= 3,862.200 „
				7368 учит.	11,687.800 К

Зіставлене:

II. сума	.	.	.	11,687.800 К
I. „	.	.	.	10,610.100 „
Різниця	.	.	.	<u>1,077.700 К.</u>

Як бачимо одинокий справедливий розділ на степені платень, після літ служби, коштував би о 1,077.700 К більше.

Подаючи наведене обчислене, застерігаємось заздальгідь перед можливою інсинуацією, що ми годимось на проєктовану краєвим Виділом висоту платень, тільки бажаємо іншого процентового зіставлення.

Ми стоїмо і стояти мемо непохитно на ґрунті домаганя загалу учительства: зрівняня учительських платень з поборами чотирох найнижших ранґ державних урядників. Та у сьому напрямі вести мемо дальшу боротьбу по зможі наших сил.

б) Тимчасове учительство.

Загальне число тимчасових учителів вносить 7411, з того 2146 в міських, а 5275 в сільських школах. Дотеперішна їх винагорода унормована є окремих розпорядком Ради шкільної краєвої, а залежить від місцевости і від рода кваліфікації.

Ділять ся вони на три категорії:

а) учителі з іспитом зрілости побирають тепер 900 К (II. кл.), 800 К (III. кл.) і 700 К (IV. кл.);

б) учителі з іспитом зрілости і кваліфікаційним патентом до шкіл народних 1.100 К (II. кл.), 1.000 К. (III. кл.) і 900 К (IV. кл.);

в) учителі з кваліфікаційним патентом до шкіл виділових 1.200 К, а при виділових школах навіть 1.300 К (II. кл.), 1.100 К (III. кл.) і 1.000 К (IV. кл.).

У звіті краєвого Виділу на стор. 7. читаємо:

„Винагороду тимчасових учителів підвизшаєть ся в кожній категорії по 100 К, з виїмком помічних учителів без кваліфікації, з полишенем для них дотеперішної нагороди 500 К.“

Наколи се правда, то для тимчасових учителів булаб на дальше задержана місцево-клясова система.

Однак у пропозиції арт. 11. читаємо, що:

- а) для першої категорії визначаєть ся 800 К
- б) „ другої „ „ „ 1.000 „
- в) „ третьої „ „ „ 1.100 „

Є се винагорода теперішньої III. кляси платні. Ввиду того учительство більших міст (II. кл.) готово бути покривджене і стратити по 100 К, учителі III. кляси нічого не зискають, лише в IV. клясі дістануть по 100 К більше.

VII. Зміна арт. 9.

Артикул сей мов меч Дамокля, висить над головою кожного сталого учителя. Силою його постанови Рада шкільна краєва без най-

меньшої причини може сталого учителя „dla dobra szkoły“ до 24 годин перенести „ze względów służbowych“ з одного кінця краю на другий кінець. Богато заточенців з поміж українського учительства помандрувало уже тим пляхом із східної Галичини на Мазури. Учителство від довгих літ домагаєть ся знесеня сеї постанови — однак наші законодавці глухі на його голос.

Зміна яку краєвий Виділ пропонує, відносить ся тільки до коштів перенесеня із службових зглядів. Мотиви суть слідуючі:

„Обовязуючий днесь закон не нормує зовсім такого випадку, яка винагорода належить ся, наколи учитель wraz із женою учителькою перенесені зістають разом до іншої місцевости. Заходили ізза тої причини випадки, що учитель домагав ся за жену (учительку) одномісячної платні, а вона сама, як учителька, також одномісячної платні. Належить отже сю річ законно унормувати“. Тому краєвий Виділ пропонує в алінеї 5. арт. 9. додаток того рода, що належить ся платня одномісячна учительці „з виїмком таких учительок, які будучи замужні за учителем рівночасно з мужем перенесені зістають на іншу посаду“.

Впрочім цілий артикул лишаєть ся незмінений.

VIII. Зміна арт. 11

Краєвий Виділ пропонує ось таку його стилізацію:

А) Річні платні учителів публичних шкіл народних ділять ся на слідуючі категорії:

I. В посполитих школах:

а) В містах, які правлять ся власним статутом, для половини посад в кождім місті 2.300 К, а для другої половини посад 2.100 К.

б) У всіх інших місцевостях в краю:

50% посад 1.200 К

25% посад 1.500 К

20% посад 1.800 К

5% посад 2.100 К

II. У виділових школах окремих і у виділових клясах получених з посполитими:

а) В містах, які правлять ся власним статутом, для половини посад в кождім місті 2.500 К, а для другої половини посад 2.300 К.

б) В інших містах для половини загалу посад 2.300 К, а для другої половини посад 2.100 К.

Б) Винагороду тимчасово устанавленого учителя означає Рада шкільна краєва, не може вона однак:

а) для учителя, що зложив кваліфікаційний іспит до виділових шкіл, виносити менше ніж 1.100 К;

б) для учителя, що зложив іспит зрілости і кваліфікаційний до шкіл народних, виносити менше ніж 1.000 К;

в) для учителя, що зложив іспит зрілости або кваліфікаційний іспит до шкіл народних за диспензою від іспиту зрілости, виносити менше ніж 800 К;

г) для помічного учителя без кваліфікації виносити менше ніж 500 К.

Винагорода тимчасового учителя не може однак перевищати поборів сталого учителя, якого місце тимчасовий учитель заступає.

Артикул сей ми обговорили уже передше; тепер ми констатуємо, що він:

1.) кривдить учительство II. і III. класи платні, обнижуючи його найнижші побори о 500, 200 і 100 К, отже кривдою одних нуждарів намагається зарадити нужді других;

2.) своїм скандальним процентовим поділом на степені платень, який для половини загалу учительства визначає найнижшу а тільки для 5% найвисшу платню, являєть ся явним глузованем з незавидної долі учительства;

3.) не творить окремої постанови для учителів релігії, а тимсамим не допускає нікого до найвисшого степеня платні, крім учителів з виділовим іспитом при 5- і 6-класових школах;

4.) в загальній основі не зносить місцево-класової системи;

5.) кривдить тимчасове учительство по більших містах;

6.) поминає при наміреній регуляції учителів шкіл виділових;

7.) нехтує зовсім головне домагане учительства: зрівнане платень з поборами 4 ранг державних урядників.

IX. Зміна арт. 12.

Відносно до попереднього артикулу проєкт краєвого Виділу надає йому ось таку стилізацію:

„Сталі учителі в обсягу кожної категорії творять окремі етати у кожному з міст, які правлять ся власним статутом, подібно також в місцевостях, наведених в арт. 11. під I. б) і II. б).

Етати учителів в містах, які правлять ся власним статутом, укладає після вчисляємих до емеритури літ служби в учительському званю і удержує в евіденції відносна міська Рада шкільна окружна, етати для решти місцевостей ц. к. Рада шкільна краєва.

Посуване учителів до висших платень в обсягу кожного етату належить до Ради шкільної краєвої, котра узглядняє притім побіч часу служби, поведеня і аплікації учителя, обставину, чи він є обтяжений родиною.

До найвисшої платні в етаті наведеним в арт. 11. під I. б) мають бути посувані передусім учителі шкіл о пяти або більше класах, котрі посідають кваліфікаційний іспит до шкіл виділових“.

Артикул сей:

1) не зміняє дотеперішньої, кривдячої учительство састеми при посуваню на висшій степені платні і лишає дальше широке поле протекції та несправедливости в поведеню шкільних властей з підчиненим учительством;

2) наслідком того розсіває огірчене в рядах учительства і поширює його недовіре до шкільних властей;

3) ніякому учителеви не дає певности авансу;

4) відкидає одиноко справедливу систему: *зависимости авансу кожного учителя від числа його літ служби.*

X. Зміна арт. 13.

Краєвий Виділ в уступі 2. сего артикулу пропонує таку зміну, щоби „Рада шкільна окружна тільки силою дисциплінарного ореченя могла засудити учителя на кару нечисленя літ безуспішної служби до пятилітнього додатку“.

В уступі 3. пропонує шість пятилітних додатків, кожний по 200 К.

Артикул сей:

1) акцентує погубну для учительства дотеперішню постанову, силою якої признане кожного п'ятилітнього додатку залежить від „недоганної і успішної служби“, дозволяє отже і в будучности несо-вістним інспекторам окружним робити *ощадности* на жебрачих учи-тельських поборах в хосен шкільного фонду краєвого;

2) дає шкільним інспекторам окружним нове *оружє* проти учительства у формі дисциплінарних слідств за „безуспішну службу;“

3) нехтує домагане учительства, *попиране* уже давнійше в Соїмі певною групою послів, *щоби* п'ятилітні додатки числились від дн зложеня кваліфікаційного іспиту, а не від дня сталого іменованя.

XI. Зміна арт. 16.

Пропозиція краєвого Виділу відносить ся виключно до зміни додатку на мешкане для учительства IV. кляси платні, а саме признає йому дотеперішний додаток III. кляси: 300 К для учителів, а 200 К для учительок.

Артикул сей:

1) *кривдить* учительство по містах і місточках, позаяк не узглядняє загальної в нинішних часах дорожні помешкань у сих місцевостях;

2) *задержує* дальше нічим неоправдану різницю у висоті до-датку на мешкане для учителів й учительок;

3) *відкидує* проєкт посла Германа, який стремів до підвисшеня додатку на мешкане в всіх місцевостях, *заміни* його на активальний додаток, *вчисляємий* у 40% відношеню до емеритури;

4) *задержує* мікроскопійний 10% додаток на мешкане для тимчасового учительства.

XII. Зміна арт. 36.

Артикул сей доторкаєть ся головно так званого материн-ського податку замужних учительок. Творцем сьої немор-альної постанови був колишній віцепрезидент Ради шкільної крає-вої а теперішний намісник краю Др. Бобжинський. Він постарав ся в р. 1905. о сю постанову тому, *щоб* зі шкодою замужних учительок поробити деякі *ощадности* на річ краєвого фонду шкільного. Мораль-ну стійність сего податку осудила уже давно так політична як і ста-ново-учительська преса, тому не будемо розводитись обширнійше над сим предметом.

За те наведемо мотиви, які спонукали краєвий Виділ до про-єкту зміни згаданого артикулу. Ось вони:

„При бюджеті краєвого фонду шкільного на р. 1912, *бюдже-това* комісія висказала бажане, *щоби* Рада шкільна краєва взяла під розвагу відмінну на будуче інтерпретацію сього артикулу, саме у сьому напрямі, *щоби* від 10% оплати потручуваної з пенсії замужних учи-тельок увільнені зістали в дови, позаяк увільнене вдів від сього по-датку оправдує *ratio legis* сєї постанови, означена доволі ясно і недвозначно в алїнеї 3. сього артикулу.

При укладаню проєкту закона, довідав ся краєвий Виділ в ко-роткій дорозі, *що* ся квестія доси не зістала взята під розвагу і *що* дотеперішня інтерпретація сього артикулу не зістала змінена.

Ізза тої причини належало сю квестію унормувати законно".
Тому краєвий Виділ пропонує по уступі 2. сього артикулу вставити слідуєчий додаток:

„Оплата ся відпаде з хвилию розв'язання супружества або судового розділу супружеської звязи учительки від стола і ложа на час сього розділу“.

Артикул сей:

1) задержує дотеперішний так званий материнський податок, увільняючи від нього гумористичним ладом тільки вдови (ага!) та судово сепаровані жінки-учительки на час сепарації (гей! гей!)

2) необережно подає замужним учителькам неморальну вказівку, що вони, задля вратованя марної сотки корон при своїх службових поборах, можуть розірвати те, що католицька церков на віки злучила.

XIII. Зміна арт. 40.

Артикул сей підвисшає мінімум емеритури учителя о 100 К річно, що потягне за собою висший видаток о 52.753 К.

Кінцевий уступ сього артикулу має звучати:

„Емеритура учителя, котрий переходячи в стан спочинку, неспосібний є до всякого заробкованя, не може виносити меньше ніж 600 К річно“. (Дотепер було 500 К).

Пропозиція краєвого Виділу при зміні сього артикулу не узгляднила оправданого домаганя загалу учительства, яким є: зниженє літ служби на 35 і численє при вимірі емеритури за кождий рік $\frac{1}{35}$ части поборів.

XIV. Зміна арт. 44.

Артикул сей підвисшає мінімум вдовиної пенсії о 100 К річно, що вимагати буде висшого видатку о 52.809 К.

Його третій уступ має звучати: „Ся пенсія не може виносити меньше ніж 500 К“ (дотепер було 400 К).

Ввиду жебрачих платень вагалу учительства, артикул сей не розв'язує квестії поліпшеня незавидної долі вдів і сиріт по учителях, позаяк задержує дотеперішню постанову, що вдовина пенсія має виносити тільки $\frac{1}{3}$ часть поборів покійного мужа.

XV. Зміна арт. 49.

Проект краєвого Виділу підвисшає сирітську пенсію о 80 К річно, що винесе около 20.000 К після теперішнього стану.

Перший уступ сього артикулу має звучати:

„Коли жена помершого учителя також не жиє, або коли страшила право до вдовиної пенсії, тоді належить ся сиротам по учителю сирітська пенсія, яка виносити-ме для кождої дитини 140 К, а на всі діти разом найвисше 480 К річно.“ (Дотепер було 120 К і 400 К).

Надто впроваджує краєвий Виділ у сьому артикулі новий кінцевий уступ, який нормує у виїмкових випадках висший вимір сирітської пенсії слідуєчим ладом:

Силою арт. 44 вдова по учителю дістає $\frac{1}{3}$ часть послідних його поборів як вдовину пенсію. Силою арт. 48. додаток на вихованє кождої дитини виносить $\frac{1}{5}$ часть вдовиної пенсії, а всі додатки не можуть

перевисшати вдовиної пенсії. Силою арт. 49. сиротам по учителю належить ся по 120 К, для усіх дітей разом найбільше 400 К. У практиці лучалось нераз, що сироти по смерти матери дістають сирітську пенсію меншу від додатку на виховане, який їх матір за життя побирала.

Примір: Вдова побирала 800 К пенсії, додаток на виховане кожної дитини винесе 160 К, для 5 дітей також 800 К. Матір вмирає лишають ся самі сироти і можуть дістати лише 400 К, се є половину первісного додатку на виховане.

Аналогічно до приписів державного закона, як також постанови для краєвих урядників, сирітська пенсія повинна у таких случаях виносити тільки, кілько виносили додатки на їх виховане, а зменьшати ся поступенно в разі убутку дітей управнених до побору пенсії, доки не зникне надвишка і не позістане сама повна квота сирітської пенсії в сумі 480 К, означеній отсим проектом закона.

XVI. Зміна арт. 52.

Проект краєвого Виділу пропонує зрівнане давних емеритур, та вдовиних і сирітських пенсій з поборами, які впливають із закона з 1907 року. Се зрівнане спричинить видаток висший о 254.209 К. Тоту зміну — читаємо у звіті кр. Виділу — належало завести по причині, що є се домагане підношене горячо учительством та попере Радюю шкільною краєвою.

XVII. Зміна арт. 63.

Артикул сей не має ніякого значіня. Його належало змінити з огляду на неясну стилізацію обовязуючого закона. Іменно не можна знати, до котрого уступу властиво відносить ся зацитований у сьому артикулі четвертий уступ арт. 16.

XVIII. Кінцеві замітки.

Ми старались по змозі виказати найважнійші хиби „проекту“. Додамо ще хиба те, що проект збуває мовчанкою арт. 14., який повинен уже раз унормувати справу додатку за управительство надетатовими клясами.

Деякі наші товариші кажуть, що проект сей укладали люди, які зовсім не знають ся на народньому шкільництві і на учительських справах. Воно і правда! Тому булоб пожаданим, щоби в будучности до комісії, яка має занятись зміною шкільних законів, покликувано з дорадчим голосом відпоручників чисто станових організацій учительських. Такі фахові знатоки шкільництва і учительських справ на основі набутої практики звернулиб нераз увагу міродатних чинників на хиби у шкільному законодавстві.

Автори сього монструального проекту руководились звісною тактикою, яку шляхотсько-куріяльний сойм управляє від самого початку конституційної ери, а саме щоби:

1) жертвувати з краєвого фонду як найменшу квоту на управильнене учительських платень;

2) відобрати одним, а дати другим, бо така неморальна латанина дешевше коштує.

На попере́те нашого висказу під 1) скажемо коротко:

Намірене проєктом управильнене коштувати буде загалом 4,330.000 К.

З того на властиву підвишку учительських поборів припадає 3,950.219 К. У сій квоті містить ся уже автоматичний зріст обчислений в приближеню на 420.000. Властиво отже на поліпшене поборів проєктує кр. Виділ 3.530.219 К.

На сю квоту складають ся:

1) кошти п'ятилітних додатків . . .	1,091.050 К
2) підвишка винагороди тимчас. учит.	635.399 „
3) реформа додатку на мешкане . . .	300.000 „
Разом	<u>2,026.449 К.</u>

Зіставлене :

	3,530.219 К
	<u>2,026.449 „</u>
Решта	1,503.770 К

З того бачимо що майбутнє знесенє місцево-клясової системи коштує всего на всего 1,503.770 К.

Проєкт Ради шк. краєвої обіймаючій знесе IV. кляси платні і часткову процентову реформу платень III. і II. кляси вимагав видатку у висоті 2,440.521 К. На ту саму ціль призначав отже округло оден мілїон корон більше ніж проєкт краєвого Виділу. Із того згляду був для учительства далеко користнійшим.

Тепер кождому стане ясно, чому краєвий Виділ його відкинув. Ото не хотів вийти поза раз означену границю чотирох мілїонів корон, а щоб заощадити оден мілїон пустив соймови, учительству і суспільній опінії ординарного блахмана, буцім то він зносить місцево-клясову систему платень, щоб сповнити одно з головних домагань загалу учительства.

Однак фарисейска штука не вдалась! Учительство пізнало ся на ній! На зїзді делегатів усіх повітів цілого краю у Львові, дня 19. марта с. р., відкрило монструальність „проєкту“, заявляючи, що радше волять зречи ся „проєктованої регуляції“, як прийняти подібну реформу платні на власну шкоду.

Хай чарка наших кривд виповнить ся по береги! Вона підбадьорить нас до дальшої завзятої борби о належні нам права. Поки що першим нашим оружем буде виборча карта при найблизших виборах до сойму. Дальші средства також знайдемо. В борбі не устанем так довго, поки паші побори не зістануть зрівнані з поборами державних урядників.

Фінансове покритє на сю ціль мусить знайти ся і знайде ся! На случай ухваленя в державній Раді так званого „малого фінансового пляну“ край наш дістане около чотирнайцять мілїонів корон річно. Ся ціла квота належить ся учительству! На покритє недобору у бюджеті хай сойм шукає інших жерел!

На закінченє подаємо резолюції ухвалені учительством:

I. Зїзд повітових делегатів учительських з цілого краю, відбутий спільно з виконуючим комітетом краєвого віча, дня 19. марта 1913 р. у Львові, констатує, що проєкт краєвого Виділу в справі учительських платень, внесений в теперішній сесії соймовій:

- а) не відповідає постулятам учительства, сформулованим ясно на 2 краєвих і 80 повітових вічах;

- б) в загальній основі не зносить місцево-клясової системи;
- в) своїм процентним поділом на степені платень є наче публичним поличником, виміреним загалови учительства і явною наругою з його дотеперішнього незвичайно розпучливого матеріяльного положення:

Зїзд заявляє з цілою рішучістю, що в разі ухвалення сього проєкту, учительство мусіло би вести дальшу боротьбу за поправу свого матеріяльного положення — боротьбу, що приносить шкоду культурному і суспільному розвиткови обох народів нашого краю.

Із сих причин Зїзд закладає як найенергічніший протест проти повисшого проєкту і звертає ся до Високого Союму з рішучим домаганем, щоби сього проєкту не брав зовсім за основу до дискусії над поліпшенем учительських платень.

II. За те Зїзд піддержує з цілою рішучістю загальне домагане учительства в справі зрівняння його поборів з поборами 4 найнижших ранг державних урядників.

III. Зїзд зазначає, що всяке підвишене платень народнього учительства у процентовому відношеню, при системі, розповсюдненій тепер у нашій шкільній адміністрації, є в найвисшому степені неправдиве, неморальне і кривдяче поодинокі одиниці — за те кожда степенева підвишка платні повинна залежати виключно лише від числа літ служби кожного учителя.

IV. З огляду на се, що службові відносини народнього учительства ізза нестачі службової прагматики стають ся прямо невиносимі, — Зїзд домагаєть ся як найскоршого видання службової прагматики по думці домагань, висказаних загалом учительства на краєвім учительськім вічу і на повітових вічах в 1912 році.

Звіт із з'їзду делегатів народнього учительства.

Саме в той час, коли сойм передав його шкільній комісії звіт краєвого Виділу з проєктом зміни деяких постанов краєвого закона про правні відносини народнього учительства, на зазив „К. В. К.“, зложеного з представників „Krajow-ого Związ-ку“ і „Взаїмної Помочи“, зїхались до столиці галицької України відпоручники народнього учительства, вибрані на 80 ти повітових вічах. Зїхались вони негайно; а згуртовані в сильній організації, без огляду на далеку дорогу, зїхались вони із найдальших закутин Галичини, щоб видати справедливий осуд і опрокинути сей чудернацький „архитвір“ краєвого Виділу, який ніяким чином не може зватись „управильненем“.

Збори делегатів відбулись дня 19. III. с. р. о год. 3. з пол. в сали засідань міської ради, при незвичайно численій участі так самих делегатів, як нар. учительства, представників преси і запрошених соймових та парламентарних послів. між якими були присутні і наші Вп.: Сінгалевич, о. Нижанковський, Др. Макух, Рожанковський, Кохановський, Думка і Сандуляк. З польської сторони були послі-представники усіх партій. Загалом було присутних 30 послів, а декількох з них (між ними Др. Лео) прислало оправданя своєї неспрсутности.

Збори представлялись незвичайно імтозантно, саля нарад була виповнена по береги.

Наради отворив голова „Краєвого Учительського Союза“, тов. Ст. Новак (по польськи) і його заступник, тов. Мар. Якимовський (по

українськи), які на переміну й проводили зборам, через увесь час нарад.

Тов. Новак, отвираючи наради, вказав на невиносимі теперішні обставини так матеріальні, як і соціальні нар. учительства. Бесідник заявив, що проєкт краевого Виділу і краю-шкільної Ради в справі поліпшення долі галацько нар. учительства є неможливий до прийняття, бо він є так неясний, що поправу учительської долі чинить ілюзоричною. Промовляє за сим задержане найбільше кривдячої і зненавидженої місцево-клясової системи.

Тов. Якимовський, у своїй вступній промові, вказав на потребу основного обговорення проєкту управильнення платні для нар. учительства як раз в порі, коли сойм став спосібним до праці через введене на дневний порядок виборчої реформи.

Реферат про управильнене учительської платні виголосили т.т.: Смуліковські (по польськи) і Якимовський (по українськи). Перший референт отверто заявив, що теперішній проєкт краевого Виділу є прямо осоружною провокацією нар. учительства, бо: 1) на ділі не касує місцево-клясової системи, — 2) деяким категоріям учительства навіть обнижує дотеперішню платню, — і 3) задержує 10%⁰, т. зв. „материнський“ податок для замужних учительок, від якого вони можуть звільнитись хиба шляхом сепарації, або овдовія. Бесідник признає що давнійший проєкт, зладжений послом Германом (як референтом шк. комісії), був значно ліпший від теперішнього, та вказує, що сам кр. Виділ демаскує клич автономії, відмовляючи правним домаганям нар. учительства і тимсамим, відсилаючи його до Відня, де воно дальше приневолене побиватись за признанем йому поборів чотирох найнижших ранг державних урядників. Референт закінчив свою промову домаганем, що платня нар. учительства повинна бути управильнена по думці рішень соймової комісії вже з днем 1. січня 1913, — і заявою, що нар. учительство в Галичині і на дальше твердо обстоювати ме свої постуляти, себ-то добиватись зрівняня його платні з поборами чотирьох найнижших ранг держ. урядників.

Після нього ту саму справу реферував (в українській мові) тов. М. Якимовський. Референт у подрібних, чисельних зіставленнях виказав незвичайно ясно і приступно повну несправедливість проєктованого кр. Виділом управильнення платень, підчеркуючи з'окрема полишене авансу зависимим від „поглядів“, признання і забаганок окружно-шкільних інспекторів (які в своїому урядованю не гордують навіть і хабарами, чого доказом являють ся факти, які недавно збулись), що отвирає шлях до усяких над'ужить і кривд у признаваню висшої платні. В наслідок сього референт доходить до висновку, що нар. учительство повинно радше зректись проєктованого управильнення, чим приймати його на власну шкоду.

На закінчене свого реферату бесідник поставив цілу низку резолюцій, які збори приймили і одноголосно ухвалили. *)

Другою точкою дневного порядку була справа службової праґматики, яку реферували т. т.: Смуліковські (по польськи) і О. Власійчук (по українськи).

Референт Смуліковські, в короткій своїй промові, фактами з'ілюстрував доконечну потребу службової праґматики виказуючи, що нар. учительство, в супереч висловам віцепрезидента краю-шкільної Ради, поки-що не має ніякої праґматики і ніяких прав, а тимсамим є видане на самоволю усяких покликаних і непокликаних чинників.

*) Усі ті резолюції, в дословному їх змісті, подаємо на иньшому місці нинішного числа. — Ред.

Тов. Власійчук виступив головно проти задержання тайної кваліфікації, яка в руках несовісних інспекторів являєть ся страшним оруддям до гноблення і переслідування нар. учительства. Нар. учительство до нині не знає, чим воно властиво є, в наслідок чого кожний ним помітує, нехтує, легковажить і кривдить. На долю нар. учительства мають вплив всілякі непокликані чинники, а се спричинює між деякими одиницями нашого стану деморалізацію, прямо моральну гниль. Бесідник енергічно виступив проти дотеперішнього способу стабілізованя, та проти постанов арт. 34. дотеперішнього закону (з 1. січня 1889, В. з. кр. №. 16), який має на меті терроризоване сталого учительства пострахом переносеня в передчасний стан спочинку.

Над виголошеними рефератами слідувала дискусія, в якій одначе забирали голос лишень послі. Так пос. Герман, як і Бандровскі, ствердили, що осуд внесеного проєкту на поправу учит. долі, як і побоюваня нар. учительства у сьому ділі є вповні оправдані. Не можна одначе наперед нічого певного сказати, бо, як дехто з наслідних бесідників висловив ся, проєкт кр. Виділу що до управильненя платні — на повному засіданю сойму може змінитись в хосен учительства.

Дальше промовляли послі всіляких партій, а між ними: консерватист Гальбан і „подоляк“ Кшечунович, яких промови одначе не спричинили між присутними сподіваного вражіня. Дивуватись треба тактиці послів тих партій: вони усюди виступають із заявою „прихильности“ для нар. учительства, а на ділі є його і його оправданих домагань завзятущими ворогами. Виступаючи перед зборами делегатів, ті панове задумали були своїми промовами вчинити „ефект“. Та перечислились сараки, бо нар. учительство дуже добре ознакомлене з тактикою і становищем, яке займають обшарники в учительських справах так в соймі, як і парламенті.

Доволі сильне вражінє на загал зборів вчинила характеристична промова п. Стапінського. Посол сей, в часі своєї довшої промови, дораджував нар. учительству твердо обстоювати за своїми постулятами у признаню платні чотирьох найнищих рані держ. урядників, та заявив що так він, як і його партія, з цілою рішочістю попірати муть його опрадані домаганя так в соймі, як і в парламенті. Коли найшлись гроші на підвишенє платні і службову праіматику держ. урядників і професорів середних шкіл, яких праця так що до продуктивности як і значіня стоїть у вражаючій непропорціональности до праці нар. учительства, — то мусять ся найти гроші і для сього посліднього. Теперішня хвиля є рішаючою і тому нар. учительство мусить ужити цілої своєї енергії, щоб видусити від сойму гроший на здійсненє своїх оправданих домагань; бо як що учительство на се не спроможеть ся, то гроші візьме хто иньший. Бесідник радив, щоб нар. учительство в кріпкій організації було готове до найблизших соймових виборів, бо від побіди виборчої реформи зависиме також і поліпшенє учительської долі. Нар. учительство мусить працювати посполу з народом і для народу, тим чином здобути собі у нього повне признанє і довіре, та мостити шлях до кращої будуччини. На прикінці бесідник заявив отверто, що нар. учительство від нинішнього сойму, в якому засідає стільки „мамутів“, нехай не надієть ся нічого.

Глибоко обдуманю була промова т. Дра Макуха. Бесідник з притиском заявив, що нар. учительство здобуде свої права доперва тоді, коли мати ме за собою суспільність, бо тоді доперва сойм буде приневолений полагодити учительські домаганя вже хочаб в сей спосіб, як виборчу реформу. Покищо нар. учительство не має ще за собою народу і його симпатій. У відповіді на голоси одиниць, присутних на зборах, що бу-

цім то — нар. учительство вже то здобуло і має за собою нарід, — пов. бесідник заявив отверто, що він про се дуже сумніваєть ся. Колиб таке справді було то нарід не дозволив би всяким посіпакам знущатись над своїм учительством, а сойм справу учительської платні поставив би на першому місці, чого досі не бувало. Бесідник признав, що нинішнє учительство матеріально стоїть гірш поденного робітника. Загально говорять, що край на поліпшенє платні нар. учительству не має гроший; бесідник одначе опрокидує такі викрути, бо коли гроші є на иньші ціли, то мусять вони наймитись і для учительства! Управа краю, хоча так дбайлива про свою автономю, недавно тому не погордувала 18^{1/2} мільонами з держ. каси на краєві дороги. Бесідник ще раз завзиває учительство до праці над народом, до здобування собі серед нього симпатій. В тій ціли хай розведе між народом, на вічах, можливо найсильнішу агітацію за виборчою реформою, якій під нинішню пору грозить така небезпека. Коли ухваленою зістане справедлива виборча реформа, коли устане національна боротьба між силами обох народностей, заселяючих наш край, тоді і справа основного управильнення учительської платні стане на першій точці. Але доки сойм буде в руках п. Дембовського і його однодумців, годі надіятись на поліпшенє учительської долі. Бесідник підчеркує се з огляду на се, що багато учителів, при попередних соймових виборах, не гордувало ролею наганячів за такими кандидатами, як п. Кшечуновичі.

Промовляв ще пос. Тертіля, який з признанєм висловивсь про взірцеву організацію нар. учительства і енергію її президії. Бесідник певний сього, що перед могутістю учительської організації Сойм остаточно таки мусять податись.

Майже всі послы (крім Дра Макуха і Стапінського) впевнювали присутних, що в часі соймових нарад прихильно відноситись муть до учительських постулятів.*)

Після промови п. Тертіля збори делегатів однодушно приймили і ухвалили резолюції, запропоновані тов. Якимовським.

На внесене тов., Ф. Собольского, ухвалено ще й додаткову резолюцію, слідуячого змісту: „Наколи Сойм не сповнить бажань нар. учительства, в таким разі воно буде змушене удатись із своїми домаганями до Відня“.

На внесене тов. Макуха — збори через аклямацію висловили „Краєвому виконуючому комітетови“ свою вдячність і признанє за дбайливі заходи його в справах учительських домагань, та одноголосно заявили, що лишень одинокий комітет має право репрезентації нар. учительства на внї і веденя обовязуючих пертрактацій.

Наслїдно вибрано з поміж присутних делегатів депутацію, яка, по скінчених зборах, о год. 1/2 до 7 вечером удалась до кр. маршалка на послуханє.

Маршалок гр. Голуховскі, приняв депутацію холодно, з невдоволенєм і з певним придатком іронії. Іменем нар. учительства промовляли: т. Новак і Томасікова по польськи, а тов. Витвицький по українськи. Тов. Новак вказуючи на се, що загал нар. учительства не є вдоволений з проекту кр. Виділу, — просив маршалка о попере в соймі оправданих домагань, якіб уможливили учительству совістне сповнюванє своїх обовязків.

*) „Обіцяв пан кожух...“ Стара се пісонька і на тій вже не раз завелось нар. учительство. — Ред.

У відповіді на промови депутатів маршалок сказав, що хоча проект кр. Виділу не полагоджує справи децидуючо, то всеж таки, вказавши на вимоги учит. карности, висловив своє невдоволене з того приводу, що учительство не може не прийняти сього, що йому власти дають. Чейже теперішне управильнене платень все таки потягає за собою 4-мільонової видаток, а остаточна полагода сьої справи залежати-ме від Союму.

На дальше представлене депутації, що з хвилею поправи неза-видної долі, учительство з тим більшою охотою і посвятою трудитись-ме для свого народа, підносячи тим робом і його добробут, — маршалок заявив без обиняків: що нарид вміє читати й писати, се справ-дішна заслуга нар. учительства; одначе наслідками сього являеть ся могуча еміграція тогож народу до Прус і Америки“.

Перед соймовим будинком усі учасники нарад делегатів дожидали на відповідь п. маршалка, яку й переказали їм тов. Новак і Сму-ліковскі.

Олександр Кулинич.

Про устрій народних шкіл в Галичині.

(Реферат, виголошений на окр. конференції в Бібрці, 20. IX.
і Ходорові, 26. IX. 1912).

Тема: „Який повинен бути устрій народних шкіл, щоби вони, вдоволяючи сього-часним суспільним вимогам, — мимо ріжниць в ситуванню тих шкіл під зглядом числа учительських сил, — творили зглядом себе одноцільну, гармонійну цілість і оставали в трівкому контактї із школами середними, зглядно заводовими“.

*

Справа дво-типовости народних шкіл в Галичині, відношене їх до шкіл середних і заводових, та взагалі справа недомагань нашого народного шкільництва, — була сим товчком, що спонукав мене, як члена виконуючого Виділу окр. конференції в Бібрці — поставити сесю, так актуальну під теперішну пору, для цілої нашої суспільности і народного учительства справу під дискусію на сьогорічній окр. конференції.

Конференційний Виділ апробував моє, у тому напрямі внесене, прийняв наведену тему в повній її стилізації до обробленя на сьогорічну окр. конференцію, виходячи з прінципу, що хто як хто, — а народне учительство повинно в сій справі забрати рішучий голос і висказатись, як на сесю актуальну справу задивлюеть ся; — а виказавши всі недомаганя нашого народного шкільництва, поставити рішучі внесеня, змряючі до усуненя лиха.

Ц. к. краєва Рада шкільна затвердила рішене Виділу і в сей спосіб дала нар. учительству спромогу висказатись ясно і отверто, що думає про теперішний устрій нар. шкіл в Галичині, а там вже і який має бути сей устрій, щоби відповідав заложеню теми.

Мушу тут зазначити, що так я, як і виконуючий Виділ, ставляючи сесю тему до обробленя на сьогорічну конференцію, не мав на думці лишень критики теперішньої системи нар. шкільництва в нашім краю. Сама критика без річевих вказівок „якби було ліпше“ не вияснить справи. Що є зле і що теперішний устрій наших нар. шкіл не відповідає сьогочасним суспільним вимогам, се бачить не лише нар.

учитель і то не від нині; — бачить се цілий загаль населення нашого краю, а недомаганя початкової школи відчуває кожний горожанин-батько, котрий дитину свою до прилюдної школи посилає без огляду на се, чи вона своє освічене на нар. школі покінчить, чи перейде на науку до школи середньої, чи заводової.

Критика вдарила головно на школи типу низшого, сільського.

Населене цілого краю на численних вічах проголосило, що нарочно накинено йому такі школи в тій цілі, щоби не дати йому спомоги дальшого освіченя ся, що школи ті — головно сї найнижші з низших, себ-то школи 1-о клясові, до яких належить більша половина шкіл в нашому краю, — є краєвими інституціями, фабрикуючими за дорогі гроші друге видане краєвих анальфаетів, з умілостю складаня букв, без знаня їх писаня, або навідворіть.

В горячці критикованя осуджено всьо, що тільки з нар. шкільництвом мало яку таку сполуку, а саме: устрій нар. шкіл є лихий; наукові пляни лихі; інструкція лиха; шкільні підручники нічого не варті. Одним словом — всьо є лиха вартя, а галицьке учительство не доросло до завданя; бо і такі голоси — на жаль — можна було чути мимо того, що нар. учительство ні на шкільну систему в нашому краю найменшого впливу не мало, ні плянів і інструкції не видавало, ні підручників шкільних не уклало, — від самого початку реорганізаційної ери нар. шкіл в Галичині, с. є. від 1893 р. недомаганя нар. шкільництва не лише на фахових учительських конференціях але і на сторінках дневників, так періодичних як і щоденних, виказувало і обговорювало. Під сим зглядом нар. учительство не має собі нічо до закиненя, навпаки, заслугою його є, що справою нар. шкільництва заняв ся загаль населеня нашого краю.

Наріканя і бідканя ті відбились голосним відгомонам на соймовій сесії в 1908 р. і нині стоїмо перед новою реорганізацією нар. шкіл в Галичині, а принайменьше перед її основною поправою.

На візване сойму скликала ц. к. краєва Рада шкільна в 1909 і 1910 р. шкільні анкети, на яких переведені дискусії дали найвисший, галицькій управі шкільній субстрат, який торкаєть ся так системи нар. шкіл, як і наукових плянів, інструкції, шкільних підручників і шкільної адміністрації.

Чи і о скільки скористає ц. к. краєва Рада шкільна з поглядів покликаних на сї анкети з ниви нар. шкільництва фаховців і з проголошених заяв поодиноких політичних фракцій на завданя нар. шкільництва, — вкаже недалека будуччина.

Коли одначе справа поки-що не пересуджена, повинно забрати голос нар. учительство і в річевих виводах, вказуючи на дотеперішні недостачі і недомаганя галицьких нар. шкіл всіх типів, з'організованих на основі краєвого закона з р. 1885. — вказати одночасно на способи і средства поправи хибної, галицько-шкільної системи.

Сесю ціль має на меті і нинішній звіт з оцінки еляборатів, на тему устрою нар. шкіл і маюча ся перевести над ним дискусія.

Зазначити тут треба, що тема ся не вичерпує всіх негодовань нашого нар. шкільництва; є одначе найголовнійшою, бо становлячою основи нар. шкільництва.

Наколи основа є лиха, то і всьо, що на ній накопичене є лихе і не доведе до цілі.

Заки одначе приступлю до речі і поділюсь з Впов. Учасниками конф. з думками і внесеннями на сю переважну і актуальну справу референтів поодиноких еляборатів, — думаю, що не від річи буде уявити собі на сьому місци, який є дотеперішній устрій нар. шкіл,

провирити відношене їх не лише до шкіл виділових, середних і заводових, але і відношене ріжних категорій нар. шкіл обох типів до себе самих, бо доперва тоді буде можна оцінити, чи погляди і внесеня референтів поодиноких еляборатів є стійні і вистарчаючі до уздоровлення нашого нар. шкільництва так під зглядом суспільних вимог, як і трівкого контакту із школами середними і заводовими.

Такий порядок є тут тим більше вказаний, бо під зглядом устрою — народне шкільництво нашого краю вимагає основної реформи.

Під сим зглядом, се є під зглядом устрою нар. шкіл, їх прав, сполуки із школами середними і заводовими, не маємо навіть ми, учителі нар. шкіл ясного погляду, а щож доперва говорити про сі одиниці, та про загал населеня, котрі із шкільництвом не мають нічо спільного? Про завдане нар. шкільництва не мали ясного понятя і ті міродайнні круги, котрі школи народні такі, які маємо, краєви закинули, бо годі було-б посудити їх о лихі наміри у сьому напрямі. Над устроєм нар. шкіл не буду довго застановлятись, бо сей є нам, нар. учителям, відомий. Устрій сей опираєть ся на кр. законі з р. 1885, який вийшов поза межі державного закону з р. 1869, бо до завдань, які приписує державний закон нар. школі в цілій державі, додає ще ось що: „школа народна має осьвідомлювати про завданя і условини, яким ся після нагоди і стану правдоподобно присьвятять“.

На основі сього закону потворено в Галичині два типи нар. шкіл; низший по селах і малих місточках і висший по містах, та в сей спосіб вдоволено і державному і краєвому законуви.

В прінципі кождий, хто тільки знає житеві відносини населеня нашого краю, мусить згодитись і признати се, що краєвий закон, хоча і вийшов поза рамці державного і поклав намір на практичний напрям наших шкіл, — не має в собі ще нічого злого. З'організовані одначе на основі сього закону нар. школи виказали в практиці такі великанські недомаганя, що устрій сей в краю нашім вдержати ся на дальше не може.

Передівсім виявилось, що нар. школи в Галичині не є одноцілі, с. є. не творять між собою органічної злуки і є в дійсности, а не тільки в слові низші і висші.

Кождий рід нар. шкіл становить для себе абстрактну, в собі замкнену цілість — і в сей спосіб не має не то вже злуки із школами виділовими, середними, чи заводовими, але навіть і школами ріжних категорій одного і того самого типу.

Провірю се на примірах, а іменно: В типі шкіл низших, сільських маємо чотири категорії, а саме: 1-о, 2-о, 3-и і 4-и клясові, який то поділ зівсім не є зависимий від числа учительських сил занятих в даній школі.

Як представляєть ся відношене сих шкіл до себе самих, хотяй школи сі є школами одного і того самого типу, с. є. низшого — сільського?

(Дальше буде).

Програма і інструкція

для організаційної діяльності Відділів окружних
Т-ва „В. П. У“.

(Дальше).

II. Матеріальна поміч розпадається на безпосередню і посередню. Подають її матерне Т-во, кредитове Т-во і Відділи окружні. За-чемо від помочи безпосередної.

Матерне Т-во в міру засобів уділює членам безпроцентові позички (т. зв. зворотні підмоги) і беззворотні підмоги*), а то на случай: а) недуги, б) родинних нещастя, в) діючих матеріальних страт, г) оскорблюючих змін службових відносин, і) смерті в родині члена (похоронні кошта) і д) смерті члена (т. зв. вдовичо-сиротинська підмога). З виїмкою вдовичо-сиротинської підмоги, про яку окремо буде сказано, видає Т-во в теперішній спромозі сти підмоги зворотні і беззворотні у висоті — пере-січно — 50 корон.

Передвидженої статутом помочи у виді стипендій на вихо-ване дітий членів і сиріт по членах Т-во не видає, позаяк не най-шли ся фундатори стипендій — а само Товариство фінансово ще за слабе, щоби могло утворити кілька стипендій. Колись, при розвою Т-ва (може навіть вневдовзі), можна буде і про се подумати.

Зворотні і беззворотні підмоги признає мат. Т-во в горі наведених случаях на прохане члена, заопіноване Виділом окр. В проханю треба докладно подати причину, висоту підмоги, її рід, число деклярації члена, стан членських вкладок і адресу. Виділ окр. по ствердженю (про віреню), або спростваню фактів і дат проха-ня, перешле його нечаяно Дирекції мат. Т-ва, яка управлена статутом виплатити підмогу до висоти 25 кор.; подане опису квоту предкла-дає Дирекція Надзираючій Раді Т-ва. Признану квоту виплачує Дирек-ція прямо до рук петента, а відмовне рішенє, з наведенєм причин, від-силає на руки Виділу окр. При уділюваню беззворотних підмог виключаєть ся дрібні причини і проханя молодих, а здорових членів.

Виділ окр. провадить в книзі членів евіденцію зворотних і беззворотних підмог (дата, квота і причина) виплачених членам Відділу.

На случай відомости про дійсно трудне положенє члена (а В и-дїл се знати повинен), обовязаний Виділ окр. президіяль-но звернути ся до мат. Т-ва з внесенєм на уділенє членови підмоги.

Процедура при виплаті підмог так по Виділах окружних як і в Головній Управі Товариства мусить бути коротка і скороа.

Вдовичо-сиротинські підмоги, предвиджені статутом, вимагають високих квот — а наше Т-во їх не має; проте до тепер ви-давало і видає Т-во з власних фондів лишень похоронні під-моги, у висоті від 50 до 100 К. Фонд на вдовичо-сиротин-ські підмоги творив ся з окремих вкладок всіх членів, які на зазив Г. У. Т-ва складали по 1 К від кожного случаю смерті члена в краю. Зібрану сьєю до-

*) Від часу заснованя кредитового Т-ва перестало матерне Т-во видавати процентові позички. — Автор.

рогю квоту пересилало Т-во родині помершого. Члени все признавали конечну потребу посмертних підмог і колиб не те, що на зазив Г. У. вкладки пили кожним разом дуже скупс, все було би гаразд. Рахунок представляеть ся коротко і ясно: 2000 членів а 1 К дає 2000 К для одной родини помершого члена. Случаїв смерти може бути на рік найбільше (пересічно) 5, проте кождий член Т-ва платить щорічно найвище (пересічно) 5 К. Не є се для одиниці великий тягар а скільки добра він приносить, скільки чорної розпуки і горя розвіє, скільки сліз осушить — вдовиних, сирітських! Вдовичо-сиротинська підмога — се високо гуманна ціль і так повинен її трактувати широкий загал. А друге: всі ми повинні тямити, що „*hodie mihi, cras tibi!*“ Хто з нас нині не має родини — може її мати за кілька літ, а тоді, на случай смерти...

Отсе ідеї посмертного фонду*). До них повинен віднести ся щиро широкий загал, а Виділи окружні, на кождий зазив Г. У., мають припилньувати зібрань вкладок на посмертний фонд і цілу квоту враз з виказом прислати негайно Г. У. Т-ва. Також обовязані Виділи окр. повідомити Г. У. про смерть члена.

Тільки про безпосередну, матеріяльну поміч матернього Товариства.

Процентові позички видає кредитове Т-во „Взаїмна поміч учительська“, стоваришене зареєстроване з обмеженою порукою у Львові, яке містить ся в льюкалі матернього Т-ва. Кредитове Т-во стоїть в безпереривних, тісних зносинах з матерним Т-вом, а засновано його окремо, щоб розділити (облегчити) адміністраційну роботу і щоб роздобути з уділів і щадничих вкладок більші оборотові капітали. Проте кождий член матернього Т-ва повинен стати також членом кредитового Т-ва, вносячи уділ у висоті 10 К і вписове у висоті 2 К, а — після можности — також щадничу вкладку. Багато уділів дасть ся незамітно стягнути, як тільки подбають про се Виділи окружні. Повинні вони в ряди-годи порушити ту справу на сходинах, вказати на її вагу і поручити касіерам, щоби збирали від членів (на зладжених в тій ціли формулярях) уділи, ратами по 1 К. В сей спосіб у продовж року буде можна легко і без обтяження членів придбати для кождого один уділ. Кредитове Т-во, зискавши тою дорогою висші фонди, зможе уділювати більше число позичок, а і кождий член матиме уділ, що є його власністю, якою він розпоряджає. Члени, які мають вже уділи в кредитовім Т-ві, мають тим самим перше місце при зголошенях позичку.

Зголошенє о процентову позичку з кредитового Т-ва (матерне Т-во проц. позичок не видає) враз із векслем, як слід підписаним, вносити має член на руки Виділу окружного. (При позичці до квоти 100 К приймає Т-во векслі підписані двома солідними членами (ручителями) а при позичці висшої квоти жадає Т-во гіпотечної або иньшої вальорної поруки). Виділ окр. провірює дати, наведені в зголошеню, отже: число членської декларації, стан вплачених вкладок і вписує на зголошеню свою опінію про солідність члена і осіб його ручителів, а відтак

*) Надзираюча Рада провірила, що лишень частина загалу членів платить вкладки на посмертний фонд (а всі члени мають до нього право) а також взяла під увагу заміти, вказуючі на дражливість форми збираня вкладок, і — щоб все те усунути — виготовила новий проект регуляміну для посмертного фонду. Проект сей буде напечатаний в „Уч. Слові“ а по принятю через загальний збір стане обовязуючим. До того одначе часу обовязують постанови списані в „Програмі і інструкції“. — Автор.

усе те, з прилогами, пересилає Дирекції кред. Т-ва. При позичках за гіпотечною, або иншою вальорною порукою, провірює всі дати сама Дирекція, а в потребі відносить ся до Віділу окр. із запитами і порученнями. Неузгляднених подань не звертаєть ся.

Третим жерелом безпосередної помочи матеріяльної є підручні каси при Відділах окр. окружних.

(Дальше буде).

Справа на часі!

На сторінках нашого органа розвелась в останніх часах незвичайно інтересна дискусія над жіночим питанєм серед українських народних учительок. Шан. Автори намагались вияснити становище жінки-учительки в нашім становім і національнім руху, кождий із точки особистих поглядів і переконань. Піднесено багато слушних про і contra аргументів; вказано на горожанські недостачі в наших жінок-учительок, але й заакцентовано декілька красних сторінок із їх станового й суспільного житя; одним словом, зачеплено важний предмет, який давно вже впрошував ся на публіцисто-вівісекційний стіл.

Ми вважаємо дискусію над сим питанєм всесторонно вичерпаною і тимсамим скінченою. Одначе не бажали-б ми собі самим тільки теоретизованєм положити знак хреста над жіночим питанєм серед наших товаришок. Теоретизованє без реалізованя цінних думок тільки знеохочує людей і по хвилевім інтелектуальнім напруженю викликує небажаний застій і мертвечину.

Із цілої дискусії над жіночим питанєм серед наших товаришок, котра — по нашій думці — була дуже поважна і предметова, відкинено усьой реторичний і публіцистичний баласт обвинувачень і компліментів, а візьмемо під увагу ті цінні думки, які становили фактичне ядро й основу дискусії.

О скільки ми могли з'орентуватись, то предметом поважної дискусії були отсі три реальні мотиви:

1. Наші товаришки зачинають ставати сьвідомими своїх горожанських і станових прав та обовязків;

2. Українські учительки почувають у собі потребу й силу працювати в горожанських областях житя;

3. Наші товаришки бажать собі рука в руку з нами, як рівні з рівними, працювати в нашій становій організації, в імя спільних станових ідеалів.

Ad 1). Дискусія розкрила перед нашими очима цінні погляди українських учительок на питанє активної участі жінки в горожанськім і становім житю. Жінка почуває в собі ті самі права й обовязки перед лицем громадянського житя, що й чоловік. А коли вона до нині із своїх прав не користала, своїх обовязків не виконувала, то вина тому, по думці одної товаришки, в дивній обставині, що „в нас пропагуєть ся теоретично ріжні ідеї, як абстіненції, ізоляції, негативного фемінізму, голосить ся ідеї в супереч законам природи, а не робить ся нічого конкретного, щоби жінку осьвідомити від основ і поставити її на педесталі думуючої людини“. Отсими словами висловила наша товаришка, як не мож красше, потребу осьвідомлюваня на-

ших учительок про їх горожанські й станові права та обов'язки.

Ad 2). Ті товаришки, що взяли участь в дискусії, дали доказ, що розуміють природне становище в суспільности. Оцінюючи природні, фізичні й духові здібности жінки, вони визначають її специфічні завдання й круг діяльності в горожанському і станово-організаційнім руху. Підносять вони згідно велике суспільне значіння жінки-матери. „Енергія і житеві сили жінки повинні найти в першій мірі відплив у родині; жінка повинна образуватись на благородну матір, бо яка мати, такі й діти; а які діти, така будуча суспільність. Наші жінки повинні бути Спартанками. Тоді можна-б отворити для них парламент, сойми і все. Тепер дати їй школи, університети, хай вона учить ся“. Із за такого вияснення жіночого питання в кругах наших учительок треба справді радіти.

Ad 3). Що наші товаришки бажають також і собі причинитись до розвитку станової організації і поширення наших ідей, про те вже можна-б дещо більше сказати не на основі дискусії, а радше на основі спису членів „Взаємної Помочі“. Учительки дають нашій організації якраз одну третину ($\frac{1}{3}$) загалу членів, а коли кваліфікувати їх по сповнюванню елементарних членських обов'язків, с. є. плачення вкладок і участі в сходинах кружків, то треба признати, що сповняють вони їх совісно й солідно. А факт, що вони самі себе завзивають до організації і пятнують станову байдужність, свідчить найкрасше про їх організаційну совість.

Сконстатоване отсих проявів поетавить нас мабуть в недалекій вже будучині перед дуже важним фактом в організаційнім руху нашого учительства. В лоні нашого товариства повстане специфічний жіночий рух серед наших учительок. З тим фактом мусить вже нині числитись „Взаємна Поміч“, витичити тому напрямови свого розвою відповідний шлях і прийти нашим товаришкам у поміч в їх ідейних, еманціпаційних змаганнях.

Говоримо отсе на основі реальних подій. В декотрих кругах наших ідейних учительок вродила ся гарна думка видавати окремий орган для українських учительок. У відозві, розісланій в тій справі читаємо: „Що нам такої часописи конче треба, злишне доказувати. Треба нам її, як легким воздуха, як безхатному приюта. Про багато справ, які-б нам необхідно знати треба, не згадуєть ся ніколи. Несчисленні поля, на яких жінки незвичайно хосенно могли-б працювати, лежать відлогом. І так буде доти, доки не будемо мали місця, де б ми про все могли поговорити, доки не сотворимо собі огнища, в котрім лучили-би ся проміні наших думок і бажань і загрівали нас до праці над другими й над собою“.

Отсі змагання наших товаришок витаємо щиро, із правдивим вдоволенем, та бажаємо їм як найкрасших успіхів у задуманому ділі. При тій одначе нагоді висловимо свою думку, в якім напрямі й якими засобами мали-б українські учительки повести свій жіночий рух, закладаючи окремий орган.

На питане, в якім напрямі мають повести наші товаришки жіночо-учительський рух при помочи свого окремого органа, не може бути двох відповідей: Він повинен скріпити нашу організацію так, щоб зробити загал учительок діяльними членами станового товариства і пожиточними доньками українського народа. Жіночий рух наших товаришок повинен розвиватись в рамках станової організації і реалізувати учительські ідеї й змагання. Та тут заходить іменно питане: як, якими засобами?

Саме видаване жіночого органа не заступить ще діла, реальної роботи. Він буде тільки блудним огником, котрий розпалювати-ме найгорячіші бажаня — і тільки бажаня. Коли-ж наші товаришки думають справді про реальну роботу, то вони повинні поставити справу далеко конкретнійше: в нутрі нашого товариства повинні вони покликати до життя окрему жіночу організацію, на зразок львівського „Жіночого Кружка У. П. Т.“, та подбати про вибір комісії до випрацьованя окремої інструкції для „Секції учительок В.з. Пом.“. А що-йно на основі такої інструкції можна скласти відповідну програму для майбутнього органа учительок.

Ми висловили головну думку, не вдаючи ся в ніякі деталі. Їх виробить згодом жите й практика. Нам ходить про те, щоб наших Товаришок зробити по правді активними членами організації і українського народа. І віримо, що коли се станеть ся, тоді одна половина роботи, якої ми, чоловіки, не можемо взяти на себе, буде зроблена!

Товаришки! Ступайте за голосом Вашого розуму, а в нас найдете щирих і небрежливих приклонників!

Суспільне становище українсько-народнього учительства.

Події послідних місяців були причиною, що учительська квестія, як спеціальний, становий чинник, звернула на себе більшу увагу із сторони передівсім наших народних діячів, а посередно і державних, компетентних органів. Історія сього дуже коротка. На наших очах як-раз минає та переломова хвиля, коли то учитель сходить з ролі дяко-учителя, музиканта, органісти, покутного писаря, — а вже самою силою факту вибиваєть ся на правдивого провідника молоденьких сердець, їх приятеля, а тимсамим і не-чужинця їх батькам. Не говорю вже про міста й місточка, де жителі, більше просвічені й інтелігентні, обдаровують вже свідомо учителів своєю симпатією, а нераз і безмежним довірем в квестіях і поза-шкільних. Займусь більше тими камінярами, що ломлять скалу в її основах, — сільськими учителями.

В цілій Галичині, з'окрема-ж в українських громадах, селянство не грішить великою грамотністю! (загляньмо до статистики); а щож доперва говорити про уровень їх культури і поступу в порівняню до селян західних країв, або таки й наших людей, але на терені промислової Америки? В „Богом забутій“ Галичині політично-економічні умовини від цілих століть якомсь так неfortunно складались, що її жителі жили з дня на день, без виразно означеної мети на будуче. Боролись вони лишень із щоденною нуждою, для хвиливого заспокоєня потреб свого жолудка, не думаючи про рішучу і повну розв'язку загадки свого горя.

За доказами сього не доведеть ся нам довго і далеко глядіти.

Загляньмо в найдальші закутини наших Верховинців, в Карпати, до Бойків і Лемків. Там докруги нужда, а одначе — день за днем сходить нашому Бойкови на безробіттю. Крім кількох одиниць, що мають більше куснів, майже несправленої землі і кілька штук лихо відживлюваної худоби, — найдемо в нашому гірському селі самих нуждарів. Одинокую поживою Бойка се — бульба і капуста, а богатших ще й „ощипок“ (вівсяний плячок). Цілі простори землі лишають

ся без ніякої управи, навіть не засіяні, — а з великих обшарів лісів і богатих копалень не витягне наш Верховинець ніякого хісна. Не вірить він сам у власні свої сили, а проте й байдужний, — легко дасться ошукувати чужинцям. Свідчать про се: тартаки, копальні нафти й земного воску, вугля, соли, каменя; управа землі і, взагалі, все — в чужих руках. Коли чоловік жити-ме в такій фізичній нужді, то — очевидно — не може бути й бесіди про піднесене його інтелекту.

А чи „на долах“ краще? — Ні! Газдівства, зложені давнійше із 30—40 (нераз і більше) моргів, — нині поділені між кількоро діттих. Нині газда з 10 моргами причислюєть ся в селі до найбогатших. Щож дієть ся з останком людий, яких число з року на рік зростає? З них творять ся бездомні пролетарі, які йдуть в неволю властителя бровару чи горальні — жида, поміщика обшару двірського — жида, чи тартаку, також переважно — жида! Там, складаючи свої сили на жертвеннику одиниць, яким залежить лишень на найбільшому накопиченю капіталів, наш чоловік не може думати про полагоду своїх душевних потреб. А в парі з тим йде й хованє діттих.

Такий то матеріал дістав учитель як предмет свого завдання.

Історія нашого народу сягає тисячки літ взад; але коли перейдемо сею історію картину за картиною то найдемо, що вона дуже невесела. Поневоленє, дісорганізація, недостача провідників (крім певних одиниць) тягнуть ся у продовж історії національного розвитку нашого народу. До недавна одиноким нашим народним заборолом була церква, з її представниками.

Одначе — крім найкращої ідеї, яку вносять нам наші церковні догми, — не всі її речники, себ-то духовенство, вихіснують на річ так морального як і матеріального добра членів церкви; навпаки, богато з них піддаєть ся пристрасти свого егоїзму і веде експльоатацію на свою користь, нераз гірш чужинців. Не говорю про загал нашого духовенства, бо маємо багато і прямо ідеальних одиниць; одначе многі вихіснують свою високу ідею на річ власну, низшу.

За примір хай нам послужать села в горах турчанського повіта.

Тамечки, як і всюди, церковна квестія існує від віків. Одначе квестія шкільного навчання і грамотности — сьміло можу сказати — датуєть ся ледви від шести літ. Насуваєть ся питанє: і якаж сьому причина, що та справа так пізно прийшла на чергу? Що-ж більше може йти в парі з наукою віри як не просьвіта? Просьвічений і сьвідомий член церкви — варт за десять темних! Та представителі наших церков якось надто байдуже відносились до сього діла, коли не намагались отворити очий своїм „меншим братам“. Чи - пак не якась глибша причина перла їх до сього назадняцтва? Відповіді на се питанє мусимо глядіти мабудь в москвофільській партійности переважної части духовенства в наших Бескидах. Не є се тайною, що москвофільська партія поставила собі завданєм і метою: поборюти переді-всім самостійність українсько-руського народу, а зіллятих ся у в одно русло, яке зовемо Петербургом. В консеквенції сього „москвичі“ не можуть признавати ані шкільно-научного матеріалу, ані плянів для наших народних шкіл. Дальше — нинішна програма москвофілів є: беззглядно з'асимілювати наш нарід в хосен т. зв. Велико-росів; — а позаяк сеся квестія нелегка серед нашого селянства, а у осьвідомлених людий виключена — проте й воліють вони удержувати наших селян в темноті, коби лишень не зіткнулись вони з правдивою просьвітою. Се було першою причиною, що духовенство не давало ініціативи до організованя шкіл. — Другою причиною є вже вроджена нехить на-

пих темних Верховинців до школи, бо вони є тої думки, що школа буде новим тягаром (матеріальним) на їх бідне село, — що їх діти будуть в тій школі мучені, та що той учитель внесе в їх село нещастє. Таке то упередженє до школи і учителя не може бути заохотою для селян, щоб заходились коло основаня школи, а вивести нашого Бойка із сього хвальшивого переконаня не було кому, бо одинокий інтелігент в селі, сьвященик, не вчинив сього з наведених причин; Жид тим менше, а лиха комунікація також не завела до них ніякої щирої, чужосторонної душі, яка-б отворила їм очи. (Одинокими сього рода були тут виборчі агітатори). Вкінці і наші власти із сьою справою прийшли сюди пізнійше, чим деіноді.

(Кінець буде).

Товаришкам під розвагу!

В часі заг. зборів окр. Відділу в Бібрці, які збулись дня 16. III. с. р., одна з присутних Товаришок поставила запит до присутних: чи відомо їм, що одна з наших Товаришок, крім поклику, пом. в ч. 9. „Уч. Слова“, розіслала ще до Тов-ок Українок в краю ще й писемні відозви в справі видаваня жіночо-учит. часописи? Предкладаючи оригінальну відозву, згадана Т-ка дуже неприхильно про неї висловилась, заявляючи, що діло заснованя такої часописі є під нинішну пору зовсім непотрібне. Бесідниця отверто заявила, що маємо наше одно-одинокє станове Т-во „В. П. У.“, яке взяло собі за ціль згуртувати в собі увесь загальн. укр.-нар. учительства, без огляду на пол. Се-ж Т-во, у своїх змаганях і для добра своїх членів стало видавати власний орган „Учительське Слово“, яке й має бути (і є!) висловом душі, стремління і змагань укр.-нар. учительства. „Учительське Слово“, як орган „В. П. У.“, не є призначене виключно для членів-учителів, але й для учительок!

З дотеперішних десяти чисел „Уч. Слова“ наглядно переконуємось, що в ньому забирали посполу голос так учителі, як і учительки, а Хв. Редакція сього-ж органу, здаєть ся мені, і на будуче не відмовить в ньому місця на вислови і погляди наших Товаришок*).

Начерк програми (яку-б сповняти мав новий жіночий орган), зазначений в „покликови“ пом. в ч. 9. „Уч. Слова“, ні раз не відповідає наглій і доконечній потребі аж видаваня жіночого органу. Усе те, що читаємо в „покликови“, може дуже добре найти приміщенє у спільному органі „Уч. Слова“. Що більше, що наші Т-ки, як члени „В. П. У.“, мають повне право домагатись від Г. У. Т-ва, щоби і їх справи найшли приміщенє на сторінках спільного органу. Наглядно переконуємось, що дотепер так було і є. Отже яку ціль завдали собі, підписані під „покликом“, наші Т-ки, — до якої вони мети стремлять?

Товаришки! Заки рішительні на певний крок у сьому ділі, подумайте гаразд над тим: чи нас, укр.-нар. учительства, є аж так багато,

*) Т-во „В. П. У.“ не бачить жадної різниці між членами-учителями, а учительками. Тому то Редакція „Уч. Слова“ містить в органі Т-ва статі не лишень самих учителів, але й учительок. Статі сих других містить тим радше ще й тому, бо переконуєть ся, що між нашими Т-ками проявилась живійша діяльність і що вони, пізнавши вагу організації, за приміром своїх Т-шів, сміло стають до спільної праці і боротьби за свою долю і добро загальної просвіти. Бачучи такі відрадіні прояви серед наших Т-шок ми отверто заявляємо, що й на будуче дуже радо містити мемо в нашому спільному органі їх статі, дописи, то що. — Редакція.

щоб ми потребували аж роздвоюватись? Чи вже нам за мало одного Т-ва і одного спільного органу? А чейже знаєте, що нас всіх в Галичині нема й три тисячки, а із того більша половина не почуваеть ся до обовязку стати членами „В. П. У.“. Чи та організаційна будівля, яку ми злученими силами і з таким зусилем від 9-ти літ будуємо, має розлізтись перед її викінченєм? Чи ми, Українці, маємо бути вічним приміром незгоди?..

Поки увесь загал укр.-нар. учительства в Галичині не згуртуєть ся в Т-ві „В. П. У.“, поки ми не зможемось в силу, — поти теж нам не можна роздвоюватись. На разі, аж до загального згуртованя ся в нашому Т-ві, нам не треба другого, хочаб і спеціально-жіночого органу, бо — поки що — вистане нам ще на довгі роки і наше „Учительське Слово“.

Я, як укр.-нар. учителька, говорю се з переконаня, широ бажаючи лишень добра для нашого спільного діла. Тому й ще раз кличу: Єднаймоь, а не роздвоюймоь; наші слабі сили злучімо в одно, не марнуймо їх на межі усобиці, а вихіснуймо для загального добра!

Отсих кілька слів подаю під розвагу і оцінку загалу нашого учительства, і маю надію, що вони не прогомонять безслідно, а спричинять в нашому органі „Уч. Слово“ оживлену дискусію на сесю тему.

М. К. — М.

З діяльчости Відділів окружних.

Бібрка. Дня 16. III. с. р. відбулись загальні збори тут. окр. Відділу. Була се чудово-гарна і тепла днина, тож можна було надіятись, що на тих зборах являть ся як не всі, так бодай чи не більша половина членів. Та не так складалось, як ждалось. На зборах явилось ледви 17 членів (16 звич. на 38 і 1 спом. на 5) і то мимо вчасних повідомлень і ширих запросин Виділу. Ся обставина ніраз не промовляє за почутем кріпкої, станової злуки у більшости членів тут. Відділу і інтензивної, гуртової праці над розвитком Т-ва, а там виборенем собі кращої долі. Що правда, то сьогорічні болота і невідрадний стан доріг оправдує вповні неприсутність деяких членів; але чимже оправдають свою неприсутність усі ті члени, які мають в місци битий гостинець, а то й залізницю? А таких є значний гурток! Тут проявляєть ся вже не внішна перепона, а славнозвісна рутенська лїнь і байдужність до такого переважного діла, яким являєть ся кріпка станова організація і єднанє ся в нашому Т-ві, посередно через окр. Відділи. І що найцікавійше: саме ті члени, які перед двома роками так голосно проявляли своє негодованє супроти недбайливих членів; які накликували навіть до бойкоту байдужих членів, — ті власне тепер самі найбільше збайдужіли і до них би примінити треба власну їх рецепту. За те прегарний примір точного сповнюваня членського обовязку дало із себе двох наших ветеранів — учителів (п. Мих. Чернявський з Городиславич і Гн. Гамаль з Під'яркова), які, без огляду на свій підтоптаний, учит. злиднями прибитий вік, — з окраїн нашого повіту, по кілька миль товклись на фірі, а прибули на збори. Честь, кому честь! За те найблизші сусіди, а навіть деякі місцеві (Бібрецькі) члени, не почувались до сповнення тов. обовязку. Сором, тай тільки! Як кажемо, то тут проявляєть ся і рутенська лїнь і байдужність і... покірна а безпримірна льяольність супроти „власть іміючих“. Та що діяти; ми вже з тим зжились і знаємо, що „горбатого і могила не направить!“

Голова Відділу, тов. Ол. Кулинич, отвираючи збори, заявив, що мимо всяких зусиль Виділу — в минулому році не проявилась живійша діяльність в нашому Відділі, а се мабуть з причини фінансової кризи, непевного політичного стану, та денервуючої напруги, в якій находились жителі нашої держави, головнож Галичини. Висловивши свій жаль з приводу так малого числа учасників зборів, голова Відділу надієть ся, що бодай від тепер, враз із успокоєнем умів після політично непевної завірюхи, і в нашому Відділі закипить живійша діяльність, та попливе могутійшою течією.

Після відчитаня протоколу з послідних заг. зборів і звіту з діяльчости Виділу за р. 1912., приступлено до провіреня вплати членських вкладок і касового звіту. Звіт касовий прийняли збори без дискусії і уділили уступаючому Виділови

повну абсолюторію. Оборот касовий в тут. Відділі за минулий рік був дуже незначний, а се з тої причини, що він обмежувавсь лишень на призбираню вкладок членів місцевих (бібрецьких); позамісцеві члени відсилали свої вкладки (при помочи чеків) прямо на руки Г. У. Т-ва.

При провірюваню членських вкладок виявилось, що ледви четвертину членів точно платять свої вкладки: за те остальні залягають із своїми вкладками, або й зівсім їх не платять, через що й являють ся фікційними членами. Шо найбільочійше вражає, то се, що між неплатними членами є доволі значне число таких, які — будь що будь — матеріяльно є добре ситуовані; не мають жадних, або дуже малі обовязки; на словах маркують ся гарними товаришами і голосними патріотами, — а на ділі не додержують своїх членських з'обовязань. Доволі є й таких між нами, які жаліють 1 Кор. місячної вкладки до Т-ва, кажучи, що вона за висока (!), а проте на зайві й безхосенні видатки, якими лишень збогачують наших ворогів, видають що місяця у пятеро, або й десятеро, стільки! І як се назвати?

Найгірше під тим зглядом представляеть ся ходорівський суд. округ, де — з виїмкою кількох членів — всі иньші зівсім не платять членських вкладок. В часі загальної і дуже оживленої дискусії присутні прийшли до переконання, що слаба діяльність тут. Відділу спричиненою зістала не грошевою крізою і непевною політичною ситуацією,* а байдужностию і недостачею почуття обовязку у більшости членів до становой злуки, — марнованем дорогого гроша на зайві видатки, а жалкуванням його на цілі Т-ва і власне добро. По тій причині одноголосно ухвалено: ще раз і в послідне віднестись до усього укр. уч-ва в нашому повіті (а є нас тут доволі поважне число, бо 59!) з гарячим зазивом до вписуваня ся в члени нашого Т-ва і точного сповнюваня членських обовязків; а як що й се не поможе, тоді про усю гниль і безідейність наших товаришів подати у всіх подробицях до публичного відома, за посередництвом нашого органу „Учит. Слово“. Поки-що рішено не оглядатись на байдужих, а скількиб нас і не осталося дійсних членів у Відділі — щиро трудитись над розвитком Т-ва.

З черги вибрано новий Виділ на р. 1913, до якого увійшли: Тов. Ол. Кулинич — як голова, Василь Кузьмак — як містоголова, Іван Бурчак — як скарбник, Іван Казанівський — як контрольор, Михайло Лісота — як писар.

Делегатом на довірочні збори (на основі обіжника Дирекції Т-ва, пом. в ч. 9. „Учит. Слова“) вибрано тов. Ол. Кулинича.

На прикінці, на внесене одной з пристних товаришок, обговорено сумнівну потребу видаваня жіночо-учит. органу**). Збори заявились проти сього органу, як зайвого під нинішню пору, коли маємо спільний орган Т-ва „Учительське Слово“.

На сьому й покінчено збори.

Яворів. Звіт з діяльності Відділу окружного „В. П. У.“ за час від 24 марта 1912 по кінець січня 1913.

Яворівський Відділ окружний чисдив з кінцем адміністраційного р. 1911. звичайних членів 32, а шістьох спомагаючих. — Разом 38 членів.

Від послідних (24. III. 1912) з. зборів прибуло 34 звичайних і 1. спомагаючих членів, разом отже є тепер 66 звичайних і 7 спомагаючих членів на 89 укр. учительських сил в тут. шкільному окрузі. Не належить ще до „Вз. Пом.“ 22-ох, що на сім місци требаб осудити, бо ніхто не повинен спускатись на організаційну роботу других і ніхто не сьміє ходити „люзом“ поза організацією і статись га-лапасом.

Із звичайних членів точно платило членські вкладки 52-ох, а не точно 14 звичайних і 7-ох спомагаючих членів.

Засідань Виділу окр. було шість, а довірочних сходин два, а се: 12. VII. і 15. IX. 1912 р. на котрих явило ся 39 і 27-ох членів.

Теми відчитів були ось які: 1. Наше становище в справах просьвітних, економічних і національних в цілі з'єднання народних мас для українського народного шкільництва і українського учительства; реф. т. Іван Вальчик з Віжомлі. 2. Справа українських тем, рефератів і протоколів на окружних конференціях; реф. т. О. Власійчук з Яворова. 3. Про українське народне учительство і його горожанські права; реф. т. О. Власійчук.

Предметом нарад були: 1. Справа закупна шкільних приборів у власному заряді Відділу; реф. т. Ів. Вербовий з Яворова. 2. Справа вибору делегата до Ради шк. окружної в Яворові реф. т. О. Власійчук. (Вибраний делегатом т. А. Маренін). Предметом становой організації були: 1. Звіт із загальних зборів Вз. Помочи у Львові; реф. т. О. Власійчук. 2. Звіт з діяльності Краєвого Комітету виконуючого і його реорганізації; реф. т. П. Кирчів з Курник. 3. Поглиблене становой ор-

*) В такому разі ні один окр. Відділ в цілій Галичині не проявив би був жадної діяльності. — Прим. дописув.

***) На сесю тему одержали ми окрему допись, яку й містимо в нинішньому числі. — Ред.

ганізації; реф. т. О. Власійчук. 4. Справа членських вкладок; реф. т. О. Власійчук. Крім повисших нарад обговорювано також відносини укр. учительства до польського і до інших посвоячених товариств в повіті. Українське учительство яворівського повіту брало участь в громадянській роботі греміяльно і без пересадки сказати можна, що громадянська робота в повіті на всіх її полях спочиває переважно а навіть подекуди й виключно на плечах українського учительства в повіті, бо в 34. читальнях „Просьвіти“ майже в кожній з них веде провід і освідомлюючу роботу український товариш або товаришка.

Організація філії „Сільського Господаря“ і її кружків ведуть також майже самі укр. учителі, а кермує ними тов. А. Маренін. Два товариства кредитові: „Т. задаткове“ і „Народний Дім“ в Яворові мають своїми директорами тт. А. Мареніна і Д. Кульчицького, а в „Спілці торговельній“ т. Ів. Вербового. У філії „Просьвіти“, в гімназіальному Комітеті, у ф. Тов. пед., в Р. Бесіді, в повітовім орг. Комітеті і в других інституціях працюють товариші і товаришки, а по селах, крім в читальнях, також в касах Райфайзенських, товариствах кредитових, крамницях і спілках домашнього промислу. Рівнож беруть діяльну участь наші товариші і товаришки, як: т-ка Мих. Гординська в Наконечнім; тов. О. Кулинич в Бунові, т. М. Дутко в Дрогомишли, т. Іван Літинський в Мужиловичах, т. Ів. Вальчик в Віжомлі, т. Вас. Міщишин в Змієвісках, т. П. Будзіцький в Нагачові і т. д.

Крім того засідають наші товариші в радах громадських, в раді повітовій і в комісії конкуренційних як: т. Будзіцький, т. Корончевський, т. Кулинич, т. Гілевич, т. Маренін і другі.

Також наші товариші і товаришки ведуть поштові складниці, як т. Т. Пелиньо в Бердихові і т-ка Мих. Гординська на Наконечнім; засідають також в комісіях ратункових (крім того в конференційному Виділі і в комісії окр. бібліотеки).

Деякі ведуть також курси для неграмотних, як: т. Чорниш в Грушові, т-ка Яворська в Поруденку, т-ка Турянська в Порудні, тов-ка Ірена Маренінівна в Яворові. Беруть діяльну участь в збираню сотикових датків на удержане української гімназії в Яворові, на гімназіальну бурсу укр. Т. Пед. і в місцевому тов. „Вз. Поміч для бідних укр. гімназістів“ в Яворові.

Також українські товариші і тов-ки працюють, як мужи довіря в проти-алькогольному товаристві „Відроджене“ і еміграційнім „Провидіне“ з позитивним успіхом. В загалі, як сказано, українське учительство яворівського Відділу бере діяльну участь в громадянській роботі на всіх полях, а саме: в просьвітній, економічній, національного освідомлюваня і в господарській з позитивним успіхом і єднає собі тим симпатію і довіре у хліборобського народу і прихильність для народної школи.

Мірилом сього довіря можна вважати вислід доповняючих виборів посла до сойму дня 30. І. 1913. Українське учительство незалежно від станової організації взяло при тих виборах перший раз активну участь. Заснувало в тій цілі свій особний Комітет виборчий, усмотрило кандидата прихильного нашим постулятам і змаганям і видвигнуло його кандидатуру, котру Т. Н. К. затвердив і перевело сю кандидатуру в особі В. Івана Кохановського, начальника суду в Краківці зі світлою побідою, бо 98 голосами на 163 голосуючих. Сей перший успіх у виборчій роботі українського учительства признали всі виборці і сам вибраний посол прилюдно на вічу і зложенем письменної заяви, що горяче і щиро попре всі наші домаганя в соймі, у властей шкільних і де буде сього треба.

Підручна Каса не розвинулась як слід, а готівка виносить 55 кор.

Бібліотеки також не засновано. Одначе учителі передплачують укр. політичні і станові часописи і наукові видавництва закупають і то навіть д. дорогі і цінні, як Л. Н. Вістник, Історія України д. Аркаса і М. Грушівського; німецькі і польські видавництва до науки природи і педагогії, як: т. П. Кирчів, т. Ів. Бурак, пп. Ів. Чорниш, т. Мих. Вальчик і другі.

Аматорський кружок, що просперував дуже гарно, розв'язав ся з приводу, що міщанська молодіж читальні „Просьвіти“ і „Січи“ і гімназіальна позасновували, свої аматорські кружки. в котрих укр. учительство бере також діяльну участь в представленнях, концертах та вечерках на дохід удержаня бурси (з 250 учениками), прив. української гімназії (коштує річно 35 тисяч) і будову гімназії (за суму 160.000 кор.) Відділ окр. має крім висше згаданих товариств і інституцій, в котрих львину своєї праці вкладає на меті і в проєкті ще зреалізувати інші, як: засноване торговельних спілок для збуту яєць, прядива і збіжа, засновані при існуючій Спілці торг. „Н. Дім“ відділу продажі господарських знарядів, зеліза і галлантерійних товарів, а передусім мужеських і жіночих одягів і шкільних приборів. Одначе для недостачі потрібних капіталів, і для переможної навали праці в існуючих вже інституціях і товариствах мусить укр. учительство лишень з провола і обережно до сих організацій приступати і тільки в міру можности давати ініціативу і звільна її реалізувати.

На закінчене — Виділ окр. стверджує з відрадою, що ідея станової організації в яворівському повіті щораз більше вкорінюєть ся, а противні елементи

не важуться протиділати, чого доказом хай буде, що на цілі організації зібрано 450 кор; на фонд д. Ів. Франка 58 кор. а на повітовому вічу явилось 152 учасників і всі підписали відомі петиції. Треба ще примітити, що за почином українських товаришів основано стипендійну фундацію ім. бувшого старости Шута замість традиційного пирю, в квоті основного капіталу 1000 кор. (на котру сам ювілат зложив 200 кор.) для бідних синів і доньок народних учителів і учительок в яворівському повіті, котра вже у сьому році входить в жите, а права для українських петентів актом фундаційним за старанем українських товаришів, Мареніна, Саварина і Власійчука в стипендійнім Комітеті, в повні забезпечені і всяка майоризація в заряді сьою фундацією є також виключена. Діяльності повисшій українського учительства не ставлено разячих перепон і завдяки сьому діяльність українського учительства в громадянській роботі і становій організації могла сеся діяльність досягнути отсі позитивні результати після стоячих до розпорядимости сил і засобів поміж освідомленого вже українського учительства і завдяки з'єднання довіря і впливу серед нашого українського населеня в повіті.

о. Власійчук,
голова.

А. Мудрицький,
секретар.

Калуш. Звіт з кварталних сходин Окружного Відділу.

Дня 1. III. с. р. відбулись в кімнатах „Народного Дому“ сходи окр. Відділу „В. П. У.“ при участі 20 членів. На них обговорено основно справу бібліотеки. На внесене т. І. Стебельського постановлено розіслати до всіх Членів Окр. Відділу заяву, в якій мають вони письменно задекларувати якусь квоту на сплачене залого в книгарні Шевченка у Львові довгу, в квоті 89 корон, та на побільшене дотеперішньої бібліотеки. Голова Відділу, т. Михайло Таранько, предложив присутнім проєкт оказійного закупна більшої скількості книжок (і 20—135 томів) за 120 корон. Оправа сих книжок коштувала б 60—70 корон, що разом творило б суму 180—190 корон, яку сплачуваноб догідними місячними ратами.

Сей оказійний книгозбір складаєть ся з вартістних наукових і белетристичних творів — в українській, польській, німецькій і російській мові. Є там річи, які придадуть ся не лише як підручники на „приватну лектуру“, до „кваліфікації“, або „виділового“, — але також принесуть охочому читачеві духову розкіш і розраду, а неодному самітникови на селі стануть у тихому вечері правдивим „Сімпозионом“ для його думок, приборканих буденними скорботами життя.

Деякі члени на побільшене бібліотеки задивляють ся дуже песимістично, тай жадали розділу книжок на власність між членів. В той спосіб хотять вони (не знати лише чи свідомо?) знищити одну коу підойму нашої повітової, станової організації. Однак більшість членів до сьої справи дуже прихильно віднеслась і на внесене п. І. Стебельського вибрано окрему комісію, яка має справу закупна оказійного книгозбору розглянути і предложити про се свій звіт Виділови до розпорядимости.

Сходи Виділу і засідане покликаної в тій справі Комісії відбудуть ся дня 1. цв'ітня с. р. в „Народнім Домі“ в довільній порі і на них має бути купно сього книгозбору порішене.

Тов. Мартин Посацький, скарбник Окр. Відділу, прислав на сі Сходи заяву, що складає свій дотеперішний уряд, а тим самим уступає з Виділу Товариства. Як причину до сього подає: байдужність членів до плаченя вкладок і „лихе“ поступоване теперішного голови, пл. М. Таранька. Письмо із сею заявою, вистосоване до Виділу — відчитав прилюдно на Сходинах відпоручник т. М. Посацького, — т. Генрих Коваль.

Виділ, по провіренню цілої справи і починених закидів, — прийняв до затвердження відомости заяву про уступлене п. М. Посацького з Виділу, а на його місце став скарбником Окр. Відділу т. Іван Савяк, — дотеперішний заст. Виділового.

Голова, т. М. Таранько заявив, що не є в змозі часто бувати в Калуші, а тим самим не може точно сповняти обовязків бібліотекаря, — проте ставить внесене, щоби чинности бібліотекаря обняв місто голова Відділу, т. Петро Юрчик, учитель з Калуша, на що всі присутні одноголоено пристали.

Про занепад нашої станової організації та про найживотнійші постулята народнього учительства — говорив п. Стебельський, який взивав всіх членів Відділу до інтензивної і невинної праці над піднесенем і успішним розвитком нашої станової організації. В оживленій дискусії забирали голос тов.: Нарольський, Таранько, Дозорський, Юрчик, Драган, Савяк, Весоловський, Качмарчук і прочі.

Слідуючі кварталні сходи назначено на день 1. червня с. р. З бібліотеки можуть члени користати кожного 1-ого в місяци. На жадане висилаєсь членам бібліотеки книжки поштою.

По провіренню стану бібліотеки виявилось, що бракує 1 книжка, а іменно: „Рай і поступ“ — Драгоманова. Хто з Вп. Товаришів має сю книжку у себе — зволить її ласкаво як найскорше звернути на руки голови.

Як член спмагаючий, з річною вкладкою 2 корони, приступила до Товариства п. Софія Таранько, — жена народного учителя з Вістови.

Всі присутні на сходинах члени нап'ятували всіх тих Товаришів(ок), які до „Взаїмн. Помочи уч.“ доси не вписались, даючи тим доказ, що легковажать собі наші найживотніші станові справи, та байдужно до нашої повітової організації відносять ся. Се торкаеть ся кільканайцяти „старих“ Товаришів, які всю роботу спихають на „молодих“, — щоби тим чином не втратити марки „rozładnych“ і також всіх учительок (з виїмкою З), які до Товариства не належать, бібліотекою не інтересують ся і ніколи їх на ніяких сходинах ні зборах не видно, — хіба на „wieczorkach w Sokole“.

Се сором для нашої організації, що калуський Окр. Відділ числить всего 25 членів, а повинен їх числити 50—60, бувби найчисленнішим в краю Відділом, а тоді не булоб на Виділ ніяких нарікань, що „нічого не робить ся“. А хто тому винен? Байдужність чи лиха воля всіх тих, які доси не находять ся на листі членів „Вз. Помочи“? Чому ні один з Товаришів не подбає про се, щоби інтелігенцію зі своєї місцевости наклонив до приступлення в ряди членів спмагаючих нашої Організації, або на членів Добродіїв, з одноразовим більшим датком (20—50 кор.)? Я знаю, що ні один сьвященник, так „мягкий“ як і „твердий“, сьому не відказавби, так само поступилиб: лісничі, завідателі дібр і интелігентні одиниці на селі. На спмагаючих членів нашої організації можуть бути прийняті селяни і сельські Товариства.

Щоби розвинути ширшу діяльність Відділу, утворено, на внесене п. М. Таранька окремі Кружки а іменно:

1) Кружок організаційно-науковий. На провідника сього Кружка покликано І. Стебельського. До нього проте мають всі члени відноситись в справах станової організації, зголошувати наукові відчити і просьвітно-організаційні реферати, — а він опісля предкладає Виділові до відома звіт з їх поалагодження.

2) Кружок забавовий, якого цілю буде заніматись устроюванем: вечерниць, концертів, аматорських представлень, фестинів, томболь, фантових льотерій і всякого рода забав та розривок в хосен Товариства. Провід сього Кружка поручено п. п. Савякови і Юрчикови.

3) Кружок туристичний, якого провідником вибрано п. Генриха Коваля. Задачею сього Кружка є: організоване піших прогульок в ріжні околиці (а особливо в гори) нашого і сумежних повітів для розривки і пізнання відносин звиджуваних околиць.

Провідники поодиноких Кружків мають розпоряджувати своєю ініціативою у всім, що уважають хосенним для розвитку Товариства, але лише про свої пляни мають повідомляти Виділ, зглядно голову Окр. Відділу, який знова не буде в нічим спиняти їх самостійної діяльності.

На засіданю Виділу, яке відбулось опісля по Сходинах, постановлено візвати бувшого писаря т. О. Чучкевича, щоб зложив на руки голови Товариства книги протоколів, а тепер писареві поручено зладити відповідь на письмо т. Мартина Посацького після поданих членами Виділу директив. Дальше рішено зладити відозву до учительства в повіті, щоби шкільні прибори купувати лише в „Повітовій Спілці в Калуши. Управа „Спілки“ в Калуши приобіцяла дати зі свого чистого зиску якусь значнійшу квоту на організаційні цілі нашого Окр. Відділу; — а другі склепи ні купонів „У. Т. П.“, ні інших рабатів на народні цілі не дають і є проти всього, що українське — ворожо настроені.

На сходинах зібрано до пушки доволі добровільних датків на будову „Учительського Дому“ і припоручено всім присутним членам при всяких нагодах старатись сей фонд збільшати.

Всячина.

Вилізло шило з мішка. Як то вже у „звіті із з'їзду делегатів нар. учительства“ зазначено, то кр. маршалок, гр. Голуховскі, у відповіді депутації, яка явилась у нього вечером дня 19. III. с. р., признав вповні заслуги нар. учительства на полі нар. просвіти в Галичині, одначе рівночасно заявив, що та просвіта спричинила могучу еміграцію до Прус і Америки.

Сеся відповідь п. маршалка є дуже знаменною так для нар. учительства, як і самого народу. В словах п. маршалка, як представника краю і найсильнішої партії, в якої руках находить ся керма краю, криеть ся цілий плян нар. просвіти і її пропагаторів. Словами своєю відповіді п. маршалок, здаєть ся нехотячи, зрадив своє і більшости сойму становище до нар. просвіти, а тимсамим і до нар. учительства. З відподіди п. маршалка наглядно переконаємось, що упривілейованій, а поки-що всемогучій політичній партії нашого краю нар. просвіта є зайвою, а то

й шкідливою, бо сього вимагає інтерес їх самих і їх виборців-обшарників. Суть річи у сьому, що неграмотний мужик на все остане дешевим і покірним форналем та робітником, — коли противно письменний, не бачучи для себе виглядів на людський проживок в краю, поїде до Прус і Америки, та спричинить недостачу місцевих рук до праці і їх подорожніє. Коли таке водить ся, то і в якій цілі ширити про-світу серед народу; чи на те може, щоби вона йшла в розріз із інтересами шляхти?

У сьому як раз і криєть ся безпосередна причина, чому нас, нар. учительство, правлячі круги кормлять все самими обіцянками, чому вічно нас зводять і перепинюють здійсненю наших оправданих домагань. Їм залежить на сьому, щоби народ не був просвічений; а такий стан буде трівати досі, доки й нар. учительство буде поневолене й голодне. Виходить з того, що доки шляхотська більшість, ті „мамути“, — як висловив ся пос. Стапінські, — не переминеть ся і доки вона засідати-ме в соймі, доти й постуляти нар. учительства не остануть вповні зреалізовані.

Явне признане являєть ся як раз в пору, бо воно вказує нар. учительству шлях, яким воно маєть ся добивати зреалізованя оправданих своїх домагань, — а одночасно отвирає очі й нашому народови до пізнаня сього, хто йому справдішній приятель, а хто ворог. За явне признане маршалка — нар. учительство може йому лишень бути вдячним.

Теж — „вихователі“. Учитель релігії апраксинської школи (Сергачського уїзду, Нижньогородської губ. в Росії), піп А. Преображенській, по годині науки релігії, приказав ученикам повісити його собаку, яка з иньшими бігала поперед шкільними вікнами. Діти, гучною юрбою ринули із школи, швиденько накинули зашмур на шию нещасній собаці і підтягнули її на бантину. Місцевий учитель, дізнавшись про те, побіг до діточої юрби, щоби перепинити ученикам розправу з „поповою собакою“, але вже було за пізно: малі кати тісним колесом стояли довкруги своєї жертви, яка в послідних судорогах слабо дригала ногами. Оддалеки стояла попада — „матушка“ і командувала дітям: „а ви її палюгою, то вона й перестане дригати“.

„Як бачимо — пише „Народный Учитель“, за яким подаємо отсю вістку — то нема що й дивуватись одичіню сільських обичаїв: чейже до сього приучують вже з малку, а до того — хто саме?“

Тойсамий журнал подає ще одну подію, яка — як не мож краще — ілюструє діяльність церковних шкіл в Росії і хосен з них. — Ото в селі Адашево, тоїж губ., в місцевій школі вчить не осібний учитель, а сам „батюшка“: та йому вчити „нема коли“, бо вічно виходить то в поле, то на гумно, то до кузні. Відходячи, він приказує вчити в школі своїй „дівчині, Сонькі“. Та шкільні діти її ніраз не слухають ся а здебільш пустують. Щоби вдержати між діворою сякий-такий лад, „Сонька“ не випускає з рук куцюби і наколи лишень хто запустує, так вона „пустина коцюбою по голові цок і цок“. — Проти сього парохіяльний дозорник вчинив „ярку картину“.

„І справді — пише „Нар. Уч.“ — картина дивоглядна, з якою можна стрінутись хиба лишень в церковній школі. Явище безумовно ненормальне і недопустиме, яке викликало протест навіть між селянами, а які привикли до всяких жорстокостей і насильств. Вони внесли до Нижньогородської, парохіяльно-шкільної ради протест проти вкорінених в їх церковній школі порядків і просять о призначення, замість „Соньки“, осібного учителя.

Платня народного учительства в Німеччині. Найнизшу платню має учительство в Мекленбурзі — 850 марок річно.*) Загалом беручи, то платня німецько-нар. учительства є далеко висша, а іменно: в семи княжествах початкова платня виносить 1200 марок, в більшій частині нім. княжеств і королівств від 1200—1400 марок, а в трьох краях навіть 1600 марок (прим. в кн. Баден і Віртемберг). Ся платня зростає що кожних три роки, так що послідний ступінь платні навіть в осмішеному учителями і пресою Мекленбурзі виказує 1450 марок. В 4-х княжествах платня доходить до 2400 мар., в більшості княжеств і королівств від 2400—3000 мар., а в 12 краях вагаєть ся вона між 3000—3400 марками. По великих містах пересічна платня нар. учительства виносить 5000 марок.

Як бачимо, то платня нар. учительства в Німеччині є доволі висока. А ми-мо сього і тамошне учительство чинить заходи коло підвисшеня йому платні, зглядно зрівняння її з платнею учителів середних шкіл. Учительство жалєть ся на се, що вони, як вихователі 94% населеня Німеччини, мають далеко низшу платню від учителів сер. шкіл. Справу сесю обговорювано вперве на 24-ому зїзді нар. учительства цілої Німеччини, який відбував ся від 27—20 мая м. р. Нар. учительство запротестувало тоді проти нерівномірної винагороди державою учительства шкіл народних і середних. Так прим. в пруському королівстві платня учителя гімназії виносить 7200 марок, а учителя нар. — 3300 м., в Гамбурзі платня першого 11000 м., а другого 5100 м.; в Альзациї і Лютарингії — платня першого 7400, а другого 2700 марок.

*) 1 марка = 1 К 17 сот.

На згаданому з'їзді одноголосно прийнято резолюцію слідуючого змісту: „Праця народнього учителя, як свободна умова діяльність, інтелектуальний труд, в дійсности нічим не ріжнить ся від праці учителів з висшим образованием.

Тому то й закон, який працю нар. учительства винагороджує о половину, а то й меншою платнею, чим працю учителів шкіл середних, являеть ся несправедливим. Платня нар. учителя повина підходити до платні учителів шкіл середних, та має бути однакою так по селах, як і по містах, з захованем лишень ріжниць в додатках на мешкане.

Переписка Редакції.

Усім авторам і дописувателям в послідне подаємо до відома ось що: 1) щоби рукописи, надсилані до Редакції, були доконьче писані лишень на одній сторінці паперу, з маргінесом і читким письмом. Хто не приноровить ся до сьої пригадки, того рукописи навіть не будуть читані, а негайно нищені. А як що вони й надаватись муть до друку, то по видрукуваню не будуть гоноровані. 2) При висилці рукописий просимо Вп. авторів, щоби виразно зазначували, чи домагають ся евент. авторського гонорару, бо в противному разі видрукувані статі не будуть гоноровані. 3) Як що хто хоче щоби йому рукопись звернути, або відповісти листовно на поставлені запити, зволить одночасно з висилкою рукописи прислати і почт. марки на відповідну квоту. — **Вп. М. Гол., Львів:** Вибачте, добр., але наш журнал є чисто становий, тому й не містимо в ньому віршів, хочаб які вони там і не були. Щож туркаеть ся другої теми, про яку Ви згадуєте, то і на неї не містимо в нашому журналі ніяких розвідок. — **Вп. І. Лоб., Хол:** Ваші „пед. фрагм.“ не надають ся до „Уч. Сл.“, як станового журналу. Як що доконьче бажаєте собі звороту рукописи, просимо прислати 20 сот. в почт. марках на оплату. — **Усіх Вп. Товаришок,** які надіслали свої відповіді т. П. К., на його „Еманц. чи реман“, повідомляємо, що дискусію на сесю тему замкнули ми з ч. 10., в наслідок чого їх рукописи не будуть вже друковані. Ми лишасмо їх одначе в нашій теці і, можливо, колись вихіснуємо. — **Вп. Оса:** Ваші статі ми одержали. Вибачте, що до сьої пори ми їх не вихіснули, але годі було; може дрібку пізнійше. — **Вп. О. Л.:** Одержали і дякуємо. Вихіснуємо доперва по скінченю реф. „Про устрій нар. шкіл“, якого друк отсе почали ми з нинішнім числом. Ваша праця як раз надаватись-ме до дискусії на сесю переважну і актуальну тему.

Редакція „Учит. Слова“.

Оповідки.

Отсим подаеть ся до відома, що сходина членів окружного Виділу в Зборові відбудуть ся дня 6. цвітня с. р. в льокалі Т-ва „Родина“, о год. 12-ий в полудне. На дневнім порядку — між иньшими точками — буде: звіт із з'їзду делегатів Відділів, — звіт із загальних зборів матерного Т-ва і із з'їзду делегатів повітово-учительських віч. — *Виділ.*

Отсим подаеть ся до відома членів окружного Відділу в Зборові, що бібліотека сьогож Відділу, яка числить тепер 750 томів, буде отворена кожного четверга, неділі і кожного 1. дня місяця в льокалі Т-ва „Родина“, в Зборові. Позичати-муть: в четвер від год. 4—6 і кожного 1-го тов. М. Грамяка, або т. П. Хома; — в неділі т. А. Татух від год. 10—12. Бібліотечні вкладки (річно 3:60 К) збирає скарбник Відділу, тов. А. Татух. В справах бібліотеки просимо писати до т. Михайла Грамяка (Хоростець, п. Конюхи). Поза урядовими годинами книжок випожитатись не буде. Регулямінові постанови остають незмінені. — За бібліотечну комісію: І. Рибчук, голова. — М. Грамяк, писар.

До відома усім окр. Відділам подаємо що слідує: В звіті з діяльности Т-ва „В. П. У.“ на стор. 16, нарікає жовківський Відділ, що йому не достає програми плянової участі нар. учительства в громадянській роботі. Брошура з такою програмою є, а наголовок її ось який: „Подрібний розклад праці укр. учительства по громадах“. Написав (тов.) Іван Гарасимович, ціна 20 сот. — Треба тільки заглянути в катальог книгарні „Наук. Тов. ім. Шевченка“. — Б. З.

Отсею дорогою взивасмо всіх товаришок і товаришів Українців галицького судового повіта безпроводочно вписатись в члени „Взаїмної Помочи гал. і бук. учителів і учительок“.

В противнім случаю будуть огошені імена нечленів в становім органі.

За Виділ: М. Комановський, Л. Янович.

Відвічальний редактор: Нестор Пшепюрський.

З друкарні „Діла“.

Кп 32508

9919 2/4

„Приют“ для членів „Взаїмної помочи“ (звичайних і спомагаючих) містить ся при Товаристві. Се дві гарні соняшні комнати з чистенькою обстановою а осібними входами. Послугачка на кождий зазив. Оплата за нічліг, обслугу, сьвітло і опал лиш 1 К. 20 с. Користайте з „Приюта“, щоб не оплачувати дорогих готелів!

„Взаїмна поміч учительска“

стоваришенє зареєстроване з обмеженою порукою
у Львові, ул. Скарбківська 33.

Членами сего Товариства повинні бути всі сьвідомі Українці, учителі і учительки.

Ціль товариства — збирати малі ошадности учительства і пускати їх в оборот для добра і в хосен учительства,

Вписове 2 К; оден уділ 10 К; порука двократна. Уділи можна вплачувати ратами; перша рата (окрім вписового) 4 К. Від уділів що року 5⁰/₀-ва дивіденди. Товариство приймає вкладки на 5⁰/₀ а дає позички до висоти 1000 К. на сплати місячними і чвертьрічними ратами.

ПОМАГАЙМО СОБІ САМІ!

Дирекция.

Хто вибирає ся за границю до

ПРУС

: : : : або до иньших країв європей- : : : :
: : : : ських або американських, : : : :

повинен у своїм власнім інтересі перед
відїздом з дому засягнути інформацій
і заосмотрити ся картою поручаючою в

РУСЬКИМ ТОВ. ОПІКИ НАД ЕМІГРАНТАМИ

„ПРОВИДІНЄ“

ЛЬВІВ, УЛ. ДЗЯЛИНСЬКИХ Ч. 12.

„SZKOLNICTWO“

НАЙСТАРШИЙ, БЕЗПАРТИЙНИЙ ОРГАН
НАРОДНОГО УЧИТЕЛЬСТВА в ГАЛИЧИНІ

виходить в Новім Санчи рік XXIII.

під редакцією

Осипа Гутовського

емер. нар. учит.

Чвертьрічна передплата 2 К.

Оказові числа бесплатно.